

Голас Радзімы

№ 16 (1898)
18 красавіка 1985 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

КОЖНАЕ ЧАЦВЕРТАЕ
ДРЭВА НА ПЛАНЕЦЕ
РАСЦЕ У СССР

«Лес сякуць, лес аднаўляюць»
стар. 3

АСАБІСТЫЯ
ЗБЕРАЖЭННІ —
У ДАПАМОГУ ФРОНТУ

«Усім, чым можам...»
стар. 5

ВЫРАБЫ БЕЛАРУСКІХ
ГУТНІКАЎ
XVIII СТАГОДДЗЯ —
ШЭДЭУРЫ МАСТАЦТВА

«Налібоцкі хрусталь»
стар. 6

Статыстыка сведчыць, што кожны трэці жыхар нашай краіны матэрыяльна падтрымлівае Савецкі фонд міру. Муж і жонка Андрэй ТАЛКАЧОЎ і Наталля УСАВА, якіх вы бачыце на гэтым здымку, ужо на працягу многіх гадоў пералічваюць грашовыя сродкі ў фонд міру. Агульная сума іх узносаў на сённяшні дзень складае амаль 30 тысяч рублёў. А. Талкачоў і Н. Усава — пенсіянеры, жывуць у Мінску.

Фота А. ШАБЛЮКА.

падзеі · людзі · факты

падзеі · людзі · факты

падзеі · людзі · факты

АМЕРЫКАНСКІЯ КАНГРЭСМЭНЫ Ў СССР

Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў прыняў у Крамлі спікера палаты прадстаўнікоў кангрэса ЗША Т. О'Ніла, кіраўніка дэлегацыі палаты прадстаўнікоў, якая знаходзілася ў СССР па запрашэнню Вярхоўнага Савета СССР. Паміж М. С. Гарбачовым і Т. О'Нілам адбылася гутарка, у якой прынялі ўдзел Старшыня Савета Саюза Вярхоўнага Савета СССР Л. Талкуноў і члены палаты прадстаўнікоў кангрэса ЗША Р. Майкл, Д. Расценкоўскі, С. Кантэ, а таксама пасол ЗША ў СССР А. Хартман.

Вітаючы амерыканскіх кангрэсменаў, М. С. Гарбачоў выказаў задавальненне наконт таго, што аўтарытэтная дэлегацыя палаты прадстаўнікоў правяла са сваімі калегамі з Вярхоўнага Савета СССР актыўныя палітычныя дыялогі, якія абодва бакі расцэньваюць як пазітыўныя. Ён адзначыў таксама, што гэтая сустрэча садейнічае развіццю кантактаў па парламенцкай лініі як аднаму з элементаў актывізацыі савецка-амерыканскіх адносін.

Цяпер такі час, калі людзям, якія фарміруюць палітыку абедзвюх краін, абавязкова трэба гутарыць адзін з адным. Ад гэтага залежыць лёс іх народаў, якіх аб'ядноўвае дамінуючы агульны інтарэс — забяспечыць бяспеку, захаваць само жыццё на Зямлі.

Для сапраўднага паляпшэння адносін паміж СССР і ЗША, падкрэсліў М. С. Гарбачоў, неабходна палітычная воля з боку кіраўнікоў гэтых краін. З савецкага боку такая воля ёсць. Калі яна будзе праяўлена і амерыканскім бокам, то многія канкрэтныя пытанні, якія раздзяляюць цяпер нашы краіны, пачнуць паступова знаходзіць сваё вырашэнне.

Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў падрабязна спыніўся на пытанні прадукцыі ядзернай ваіны і, у прыватнасці, на савецка-амерыканскіх перагаворах у Жэневе.

Савецкі Саюз, сказаў ён, пайшоў на гэтыя перагаворы з ЗША, кіруючыся пачуццём высокай адказнасці перад сваім народам, імкнучыся дагаварыцца аб важкіх рэальных выніках, аб вельмі буйных скарачэннях стратэгічнай ядзернай зброі і зброі сярэдняй дальнасці. Але дасягненне гэтых мэт магчыма толькі ў тым выпадку, калі амерыканскі бок адмовіцца ад правакацыйных планаў перанясення гонкі ўзбраенняў у космас, дзе пад маркай «абароннай» зброі хочучы забяспечыць сабе магчымасць беспаскараннага першага ядзернага ўдару. Імя таму вырашэнне пытанняў аб спыненні гонкі ядзерных узбраенняў на Зямлі і недапушчэнні яе ў космасе — гэта адзіная праблема, якая павінна вырашацца ў комплексе, як і было ўмоўлена паміж СССР і ЗША ў студзені г. г.

Спікер О'Ніл і іншыя амерыканскія кангрэсмены выказаліся за паляпшэнне адносін паміж ЗША і СССР і за паспяховы ход перагавораў у Жэневе.

НАФТАРАСПРАЦОУНІ

Ваколіцы горада Рэчыцы, што ў Гомельскай вобласці, вядомы ў нас як галоўны раён здабычы беларускай нафты. Больш дзесяці радовішчаў яе ўжо адкрылі спецыялісты з мясцовага Упраўлення нафтаразведчай экспедыцыі глыбокага свідравання.

Калектыву гэтага ўпраўлення, які мае багаты вопыт у пошуках «чорнага зо-

СУПРАЦОУНІЦТВА

Каля ста мангольскіх юнакоў і дзяўчат займаюцца ў Віцебскім сярэднім прафтэхвучылішчы № 176. Пасланцы брацкай краіны асвойваюць тут патрэбную народнай гаспадарцы сваёй рэспублікі прафесію слесара па рамонту аўта-транспартнага электраабсталявання, трактароў і глебапрацоўчай тэхнікі. Штодзённа, накіроўваючыся на заняткі, яны праходзяць па алей «Саду дружбы», які заклаў мінулай восенню разам з савецкімі ровеснікамі. Разам працуюць яны на доследных палях вучылішча, на рамонтных прадпрыемствах, у калгасных і саўгасных майстэрнях. Уважліва вывучаюць вопыт лепшых механізатараў, каб затым прымяніць яго дома.

НА ЗДЫМКУ: на практычных занятках выдатнікі вучобы Б. ТОРТАГТОУ і А. ЖАРГАЛДЭЛЭР.

З ВЫСОКАЙ ТРЫБУНЫ

НА СПРАВЯДЛІВЫХ АСНОВАХ

На пасяджэнні скліканага ў адпаведнасці з рашэннем 39-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН Камітэта поўнага саставу па агляду ажыццяўлення Харты эканамічных правоў і абавязкаў дзяржаў выступіў пастаянны прадстаўнік БССР пры ААН А. Шэльдаў. Адзначыўшы важнае значэнне гэтага міжнароднага дакумента, прынятага ў 1974 годзе, які нацэліў асноўныя напрамкі перабудовы міжнародных эканамічных адносін на справядлівых, дэмакратычных асновах, ён падкрэсліў, што з-за ўпартага процідзеяння імперыялістычных дзяржаў застаюцца нерэалізаванымі галоўныя задачы Харты.

Спрабуючы навязаць сваю волю іншым краінам, некаторыя дзяржавы Захаду сталі на шлях эканамічнай агрэсіі, блакады і байкоту, выкары-

стання эканамічнага шантажу і палітычнага націску на іншыя краіны. Парушаючы агульнапрынятыя нормы адносін паміж дзяржавамі, і ў прыватнасці палажэнні Харты, яны ў аднабаковым парадку адмаўляюцца ад дасягнутых дагаворанасцей, згортваюць кантакты і дзелавыя сувязі ў галіне эканомікі, навукі і тэхнікі, уводзяць штучныя дыскрымінацыйныя абмежаванні на гандаль з радам краін.

Прыкладам выканання прынцыпаў і мэт Харты, важкім укладам у перабудову міжнародных эканамічных адносін на справядлівай, дэмакратычнай аснове з'яўляецца, падкрэсліў А. Шэльдаў, супрацоўніцтва сацыялістычных дзяржаў з маладымі незалежнымі краінамі.

КАНФЕРЭНЦЫІ

У КЛУБЕ «ЧАС І ДУМКА»

У Мінскім інстытуце культуры адбылася канферэнцыя «Моладзь і барацьба за мір», арганізаваная дыскусійным інтэрнацыянальным студэнцкім клубам «Час і думка», які створаны пры Саюзе савецкіх таварыстваў дружбы з замежнымі краінамі.

Выступаўшыя гаварылі аб тым, што нельга ўрокі мінулага выкрасліць з памяці чалавечтва, прымусяць яго забыць пра мінулыя ваіны.

У той дзень, калі людзі забудуць пра Хатынь, Лідзіцэ, Сангмі, Дэр-Ясіне, — скажаў пасланец Палесціны Саід Рыфай, — яны зноў пачнуць знішчаць адзін аднаго. Мы набывалі ў Хатыні. Можна ўявіць, як там гулялі дзеці, як займаліся сваімі мірнымі справамі іх маці, дзяды... У музеі гісторыі Вялікай Айчыннай ваіны я падумаў аб тым, што фашызм ізноў адраджаецца. У нас — Хатынь, у нас — Дэр-Ясіне. У вас акупанты палілі і забівалі людзей. Тое ж рабілі і робяць у нас. Фашызм супраць міру, супраць чалавечтва. Прагрэсіўныя людзі зямлі за тое, каб заўсёды былі мір, дружба паміж народамі. Ахвяры Хатыні, Сангмі, Дэр-Ясіна, Ансара заклікаюць: «Людзі, помніце! Не забывайце пра жахі фашызму! Не дайце падняць яму галаву!»

Пакідаючы гасцінны Мінск, замежныя ўдзельнікі дыскусіі выказалі перакананне, што XII Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў у Маскве будзе святам дружбы і супрацоўніцтва, адзінства і салідарнасці.

ДЛЯ СЯБЕ І ЗА МЯЖУ

З МАРКАЙ «ДАРМАША»

Машыны, распрацаваныя ў навукова-вытворчым аб'яднанні «Дармаш», што ў Мінску, прызначаныя пракладаць новыя дарогі, выконваць іншыя буйныя земляныя работы. Гэта цэлая серыя разнастайных машын грузавымальнасцю ад 0,75 тоны да 15 тон. Толькі летась выкарыстанне тэхнікі, створанай у аб'яднанні, прынесла краіне 140 мільёнаў рублёў эканамічнага эфекту.

Сёння ў аб'яднанні на розных стадыях выпрабаванняў і даводкі знаходзяцца 20 новых машын, яшчэ 32 канструкцыі падвяргаюцца мадэрнізацыі. Гэта работа вядзецца ў кантакце з аналагічнымі замежнымі арганізацыямі з ПНР і Венгрыі. Цяпер у аб'яднанні «Дармаш» ствараецца буйнейшы скрэпер ДЗ-107-2, здольны перавозіць 25 кубаметраў грунту.

Прадукцыя аб'яднання выкарыстоўваецца не толькі ў розных кутках Савецкага Саюза, але і ў краінах сацыялістычнай садружнасці, а таксама Аргенціне, Грэцыі, Егіпце, Фінляндыі.

НАВІГАЦЫЯ

ПА ВОДНЫХ МАГІСТРАЛЯХ ПАЛЕССЯ

Зімі панцыр ускрылі на Прыпяці ледаколы «Таймыр» і «Поўнач». Яны праклалі дарогу для грузавых суднаў і паскорылі пачатак навігацыі. У порт мікашэвіцкага вытворчага аб'яднання «Граніт», дзе стаяць загрузаныя шчэбенем баржы, выйшлі першыя дваццаць буксірных цеплаходаў.

Умовы праводкі суднаў па важнейшых магістралях Палесся да пачатку навігацыі палепшылі эксплуатацыйнікі Пінскага тэхнічнага ўчастка. Яны паглыбілі фарватэр на Прыпяці, Пшне

і Дняпроўска-Бугскім канале на працягу амаль 150 кіламетраў. Комплексы гэтых і іншых мер дазволіць хутчэй рухацца караванам суднаў.

За сёлетнюю навігацыю плануецца перавезці звыш 2,7 мільёна тон грузаў — намнога больш мінулагадняга. Асабліва ўзрастае перавозка па рэках Палесся шчэбеню і пяску для прадпрыемстваў будаўнічай індустрыі і дарожных арганізацый, што вызваліць тысячы чыгуначных вагонаў.

КЛОПАТЫ АБ ЧАЛАВЕКУ

ПРЫНЯЎ ПЕРШЫХ ПАЦЬЕНТАЎ

Дзе адначыць, падлячыцца без адрыву ад вытворчасці? Гэта праблема вырашана для калектыву спецыялізаванага трэста «Белсантэхмантаж-2». Яго санаторый-прафілакторый, які толькі што адкрыўся непадалёку ад Мінска, прыняў першых пацыентаў.

У новым прафілакторый, размешчаным у маляўнічай мясцовасці паблізу ад вадасховішча Вяча, можна не толькі прайсці эфектыўнае лячэнне, але і добра адначыць. У двух добраўпарадкаваных спальных карпусах двухмесныя палаты, клуб з глядзельнай залай больш чым на 300 месцаў, бібліятэка, утульныя пакоі адначынку. Па суседству з прафілакторыем размешчаны піянерскі лагер трэста «Белсантэхмантаж-2». Так што летам многія бацькі і дзеці змогуць адначыць практычна разам. Гэты санаторый-прафілакторый стаў 19-й лячэбнай установай такога тыпу, якая адкрылася ў рэспубліцы ў адзінаццатай пяцігодцы. За яе чатыры гады ў санаторыях-прафілакторыях Беларускай прайшло адраўленчы курс каля паўмільёна чалавек. Сёння гэтыя прафасіяны здраўніцы могуць прыняць адначасова дзесяць тысяч пацыентаў.

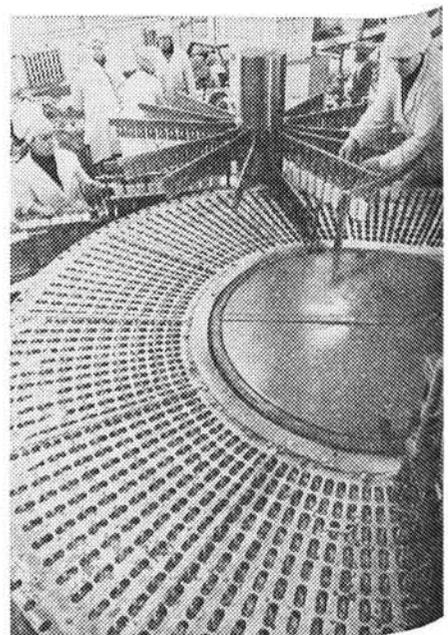
ВЕСТКІ АДУСОЛЬ

КАЛІНКАВІЧЫ. Гандлёвы цэнтр, прыёмны пункт камбіната бытавога абслугоўвання, адміністрацыйны будынак праўлення мясцовага калгаса, больш як 20 жылых дамоў з усімі выгодамі — гэтыя і іншыя аб'екты непазнавальна змянілі вёску Сырод. Абнавілася аблічча і іншыя вёска раёна.

ІУЕ. Сто гадоў назад, у 1885 годзе, у невялічкай, схаванай паміж балот і лясоў вёсцы Бакшты адкрылася двухкласнае народнае вучылішча.

Зараз у вёсцы Бакшты Іўеўскага раёна новая сярэдняя школа. У сучасным будынку з прасторнымі класамі і добра абсталяванымі кабінетамі займаюцца сотні вучняў.

У школе ёсць свой краязнаўчы музей, у якім знаходзіцца цікавыя матэрыялы пра мінулае і сённяшні дзень гэтых мясцін.

З прыходам вясны прыкметна павялічыўся ў сталіцы рэспублікі попыт на марожанае. Дэфіцыту на ласунак не будзе: на Мінскім халадзільным камбінаце № 2 уступіла ў строй новая фабрыка марожанага, якая штодзённа будзе выпускаць яго 40 тон.

НА ЗДЫМКУ: фрызера-фасовачнае аддзяленне фабрыкі.

ЧАС, у які мы жывём, часта называюць векам металаў і палімераў. Яны вызначаюць характар сённяшняй індустрыі. Але нам патрэбны і лес, і драўніна: жыццё без іх немагчыма таксама, як і ў каменны век.

Аднак лесу на нашай планеце з кожным годам меншае. Зараз ён займае толькі восем працэнтаў паверхні зямлі. А калі ўлічыць, што тундра, некаторыя ўчасткі тайгі недаступныя чалавеку, выходзіць, што застаецца нам зусім нямнога. Наступіў такі перыяд, калі на кожнага жыхара планеты прыпадае менш аднаго гектара лясоў. Заўважым, што яшчэ сорок гадоў назад гэты паказчык быў значна вышэйшы. А насельніцтва зямлі працягвае расці.

Самая вялікая «лясная» дзяржава свету, Савецкі Саюз займае першыя месцы па плошчах лясных масіваў, запасах драўніны і аб'ёму нарыхтовак. Кожнае чацвёртае дрэва на планеце расце ў нашай краіне.

стаўка сыравіны народнай гаспадарцы. Штогод у рэспубліцы нарыхтоўваецца каля 11 мільёнаў кубаметраў драўніны, а агульны прырост яе ўдвая большы.

Пярвічнымі органамі дзяржаўнага кіравання лясной гаспадаркай з'яўляюцца лясгасы, якім падначалены лясніцтвы. Яны выконваюць увесь комплекс работ, кантралююць выкарыстанне рэсурсаў, ахоўваюць лес. Рэгулярна праводзіцца інвентарызацыя лясоў і распрацоўваюцца праекты арганізацыі і развіцця лясной гаспадаркі ў канкрэтных раёнах на дзесяцігадовы перыяд. Прадугледжаныя ў іх мерапрыемствы служаць асновай для складання гадавых і пяцігадовых планаў аднаўлення і выкарыстання лясоў.

Ва ўмовах пастаянна ўзрастаючага сацыяльна-эканамічнага значэння лясоў рэспублікі выкарыстанне іх носіць комплексны характар. Гэта значыць, што асобныя віды лесакарыстання не супрацьстаўляюцца адзін другому, а наадварот, спрыяюць павышэнню лесагаспадарчай

НЕ ТОЛЬКІ ДЛЯ СЯБЕ,

АЛЕ І ДЛЯ НАСТУПНЫХ ПАКАЛЕННЯЎ

ЛЕС СЯКУЦЬ, ЛЕС АДНАЎЛЯЮЦЬ

Лясныя масівы займаюць амаль 35 працэнтаў тэрыторыі нашай рэспублікі. Пра іх выкарыстанне і аднаўленне расказвае міністр лясной гаспадаркі БССР **Сяргей МАІСЕЕНКА.**

Статыстыка, на першы погляд, не дае падстаў хвалявацца за лес нашага «зьялёнага сябра». Тым больш, што драўніны ў цэлым па ўсёй краіне нарыхтоўваецца менш, чым высаджваецца лесу. Але ахова і аднаўленне яго — даволі вострая праблема і для СССР.

Лес заўсёды быў традыцыйным прадметам рускага экспарту. Практычна ўсе прыморскія гарады Заходняй Еўропы стаяць на элітных, лепшых соснах, лістоўніцах Расіі. І сёння Савецкі Саюз па-ранейшаму ўваходзіць у групу вядучых лесаэкспарцёраў. Ды і ўнутраныя патрэбы за апошнія дзесяцігоддзі значна павялічыліся.

Беларусь — адна з найбольш лясістых рэспублік. Але размеркаваны лясы нераўнамерна. Тут першыняе Гомельская вобласць. Самы лясісты раён — Жыткавіцкі (60,7 працэнта), самы малалясны — Капыльскі (17,2 працэнта).

Асноўная частка лясоў знаходзіцца ў распараджэнні дзяржаўных органаў лясной гаспадаркі. І толькі менш дзесяці працэнтаў іх належыць калгасам. Але наступова і гэтыя масівы перадаюцца ў дзяржаўны лясны фонд. Такая перадача, у выніку якой лес будзе мець толькі аднаго гаспадара, выклікана перш за ўсё неабходнасцю вельмі рацыянальнага выкарыстання лясных угоддзяў.

Найбольшыя плошчы ў Беларусі займае сасна (58,5 працэнта). Далей ідуць бяроза, елка, алешына, дуб, асіна. Такіх састану блізка да рацыянальнай структуры, але не цалкам адпавядае ёй. Таму і прымаюцца актыўныя меры па павелічэнню плошчаў яловых і дубовых лясоў за кошт змяншэння бярозавых, асінавых і альховых.

Што ж тычыцца ўзросту лясоў, дык у нас пераважаюць маладыя. Зразумела, ёсць і 100—120-гадовыя сасновыя бары і дубровы. Але іх параўнаўча нямнога.

Сярэдні ж узрост лясоў — 36 год. Справа ў тым, што ў час другой сусветнай вайны лясной гаспадарцы рэспублікі быў нанесены вялікі ўрон. Было высечана больш за 500 тысяч гектараў лесу. Акрамя таго, утварылася многа гараў і пустэчаў. Усё гэта трэба было аблессіць. Многа працы ў справу аднаўлення ўкладлі работнікі лясной гаспадаркі, ды ці толькі яны. Цэлымі вёскамі выходзілі людзі на лесапасады.

Найбольш каштоўныя лясы першай групы — якія выконваюць прыродаахоўныя функцыі, запаведныя, курортныя — складаюць зараз 36 працэнтаў ад агульнай плошчы зялёных масіваў. У хуткім часе на іх долю будзе прыпадаць ужо звыш 42 працэнтаў. Яны строга ахоўваюцца, лесакарыстанне тут абмежавана. Усе астатнія лясы адносяцца да другой групы, іх галоўнае прызначэнне — па-

вытворчасці ў цэлым, забяспечваючы пры гэтым паляпшэнне ўмоў акаляючага асяроддзя.

Лес высакаецца не цэлымі масівамі, а ў строгім парадку асобнымі лесасекамі. Аднаўленне на ўсіх высечках праводзіцца неадкладна пасля вывазкі нарыхтаванай драўніны і ачысткі лесасек. Пад натуральнае аблясенне пакідаецца невялікая колькасць высечак, на якіх забяспечваецца аднаўленне каштоўных парод прыродным шляхам. На ўсіх астатніх высечках праводзіцца сям'ява ці пасадка саджанцаў, прычым дамінуе пасадка. Вырошчванне саджанцаў сасны, елкі, дуба, ясеня і іншых парод наладжана на селекцыйнай аснове ў буйных пастаянных гадавальніках з прымяненнем спецыяльных машын, угнаенняў і хімікатаў. Штогод у Беларусі высаджваецца лясоў менавіта столькі, колькі іх высякаецца.

Але фарсіраваць павелічэнне аб'ёму нарыхтовак, лічаць лесаводы, няма сэнсу. Бо з кожным годам расце значэнне лясоў з пункту гледжання аховы навакольнага асяроддзя. Атрымліваецца, што нарошчваюць аб'ём нарыхтовак немэтазгодна, а патрэба ў прадукцыі лесапрамысловасці расце. Ці ёсць выхад з гэтага зачараванага кола? Ёсць, і заключаецца ён у больш рацыянальным выкарыстанні атрыманай сыравіны, у шырокім развіцці безадходнай тэхналогіі.

Лес, зразумела, гэта не толькі драўніна. Ён дае нам многа самых розных пладоў і ягад, бярозавы сок, лекавую і тэхнічную сыравіну. Нарыхтоўкай гэтай прадукцыі ў нас таксама займаюцца работнікі лясной гаспадаркі. Летась яны атрымалі яе на суму 6,4 мільёна рублёў. Вялікая ўвага надаецца і развіццю пчальства. У лясгасах рэспублікі зараз налічваецца больш за 25 тысяч пчаліных сем'яў.

Захаваць і развіццё паляўнічай фаўны — гэта таксама клопат лесаводу. З кожным годам у нас расце колькасць ласёў, зуброў, дзікоў, казуль, зайцоў і іншай дзічыны. На тэрыторыі рэспублікі створана сетка дзяржаўных запаведнікаў і заказнікаў: Бярэзінскі біясферны і Прыпяцкі ландшафтна-гідралагічны заказнікі, дзве запаведна-паляўнічыя гаспадаркі — Белавежская пушча і Целяханскае, 61 запаведнік рознага прызначэння.

Лясы Беларусі з'яўляюцца неад'емнай часткай яе ландшафту, вялікім нацыянальным багаццем. Яны маюць вялікае значэнне для развіцця эканомікі, паляпшэння аховы навакольнага асяроддзя, павышэння дабрабыту народа. Таму мы робім усё, каб захаваць іх не толькі для сённяшняга, але і для наступных пакаленняў.

рэпартаж са спаленай вёскі

ЖЫТЛІН—АД СЛОВА ЖЫЦЬ

Тут вельмі многа буслянак. Ідзеш па вуліцы і не перастаеш дзівіцца: на вільчыках дамоў і хлявоў, на вершалінах дрэў і нават на воданоснай вежы вялікія, ахайна складзеныя гнёзды. Такую колькасць іх у адным месцы я бачыў упершыню. Буслоў пакуль няма. Яны прыляцалі трохі пазней. Як прыляталі летась, пяць дзесяць гадоў назад. Як прыляталі, напэўна, тысячы гадоў таму. І тады ўся вёска і ваколіцы напояўлялі іх чароўнымі клёкатам. Яны будучы ганарліва расхаджвалі па полі, не баючыся ні людзей, ні машын, бо ніколі і ніхто ім тут не ўчыніў злага. Яны дома, яны гаспадары.

Той вясной буслы прыляцелі як звычайна, у красавіку. Доўга кружылі над вёскай, потым адляталі да лесу і садзіліся на балаціну. Тады зноў надымаліся ў неба і зноў доўга кружылі. Гнёздаў не было. Ніводнага. Яшчэ ўся чорная, нібы вугаль. Замест хат — радочкі абгарэлых комінаў. І нікога жывога.

Гэта была вясна 1943 года, самая жахлівая з вёснаў, якія бачыла на сваім вяку вёска Жытлін.

Сотні гадоў тут жылі людзі, займаліся адвечнай сялянскай працай. На змену адным пакаленням прыходзілі другія. І ў адзін момант, адным узмахам рукі гітлераўскага афіцэра («Пачынайце!») гэты натуральны бег жыцця быў спынены. За тры гадзіны «работы» на месцы вёскі засталася папалішка. Фашысты спалілі яе разам з людзьмі, якія не паспелі ці не змаглі ўцячы ў лес. Тыя, што ўцяклі, — уратаваліся. А хворыя і старыя, у якіх не было сіл куды-небудзь ісці, былі забіты і спалены.

Жытлін знішчылі толькі за тое, што вёска знаходзілася сярод партызанскіх лясоў. Супраць партызан акупанты былі бясілыя. І сваю злосць яны спаганялі на мірных жыхарах. Разам з людзьмі карнікі спалілі таксама Зацішша, Зыбайлы, Коратчыні і іншыя вёскі ў Івацэвіцкім раёне Брэсцкай вобласці. Так яны наводзілі «новы парадак» на нашай зямлі. Фашысты не шкадавалі ні старую бабулю, ні цяжарную жанчыну, ні малое дзіця. «Мы размаўлялі з насельніцтвам мовай кулямэтаў. Крыкі, стогны, кроў, слёзы і многа трупцаў. Ніякага жалю мы не адчувалі», — пісаў у сваім дзённіку адзін з тысяч такіх нелюдзяў.

Агнём і кулямётамі фашысты спадзявалі скарыць наш народ. Але людзі не сталі на калені. Хто мог трымаць у руках зброю — браў яе. Жытлінцы, якія ўратаваліся ад карнікаў у лесе, далучыліся да партызан. На паўтара года, пакуль фашыстаў не пагналі адсюль, іх дома стала ўрочышча Хаванчычына, куды партызаны гітлераўцаў не пусцілі. Сярод балот утварыўся цэлы пасёлак. Людзі збералі і аднавілі яго. Там і сёння стаяць тыя зямлянкі — як помнікі, як напаміны пра гераічныя і трагічныя падзеі часоў барацьбы з фашыстамі.

...А буслы ўсё ж засталіся. На чорных комінах спаленых хат, на вершалінах абгарэлых дубоў яны склалі новыя гнёзды. Птушкі, як і людзі, не кінулі спаленую бацькаўшчыну.

Усе жытлінцы, якія засталіся жывымі, вярнуліся з лесу дамоў. Патрэбна было хоць якое-небудзь жыллё — набліжалася зіма. Ставіць хаты не было ні часу, ні сіл: мужчыны пайшлі з фронтам далей, на захад, дабіваць ворага. Таму напачатку рабілі зямлянкі: капалі на папалішчы яму паўтара метра глыбінёю, абкладвалі яе бярвеннем, на некалькі паленаў падымалі ўверх, накрывалі галлем і прысыпалі зямлёй. Так і перазімавалі.

— Калі пасля вайны я прыехаў дамоў, — расказвае былы партызан і франтавік Мікалай Клютко, — уся вёска была яшчэ «пад зямлёй». Хаты толькі пачыналі ставіць. Узеліся і мы з бацькам будавацца. З лесам клопату не было. Колькі табе трэба, столькі ты яго і браў. Ні-

хто не забараняў і плату не патрабаваў. Дый чым тады было плаціць! Наадварот, яшчэ дзяржава грашовую пазыку давала.

Мікалай Клютко з жонкай і разам жыве ў той хаце. Зразумела, з гадамі нешта перароблялася, дабудавалася, але гэта ўсё ж той самы пасляваенны дом. Выглядае добра, прынамсі не горш чым тыя, што будууюць у вёсцы цяпер. Сёння, праўда, рэдка хто з вясцоўцаў бярацца сваімі сіламі ставіць дом. Навошта? Калі табе спраўды патрэбна жыллё, яго пабудуе калгас. Гэта будзе і хутчэй, і танней. У калгасе імя Чарткова (названы так у памяць мясцовага партызанскага камандзіра), у які ўваходзіць вёска Жытлін, будуюцца цэлая вуліца адна- двухпавярховых катэджаў. Той, хто працуе ў гаспадарцы, плаціць за гэта жыллё вельмі нязначную суму.

Але тады, у першыя пасляваенныя гады, людзі маглі разлічваць толькі на ўласныя сілы. Была разбурана ўся краіна. Калі грашовымі сродкамі і будаўнічымі матэрыяламі дзяржава яшчэ мела магчымасць неяк дапамагчы, дык вольных рабочых рук не было.

Мікалаю Клютко ў нейкай ступені было лягчэй. Сам малады, яшчэ ў сіле быў бацька. А што рабіць Марыі Міраноўскай, муж якой загінуў на фронце, а на руках застаўся шасцігады малых дзяцей? Як магла пабудоваць сабе хату Пранскоўя Міраноўскай і іншыя жытлінскія ўдовы? Колькі такіх сямей было па ўсёй краіне! Зразумела, ім дзяржава дапамагала ў першую чаргу. Але галоўнае, што побач жылі людзі, якія ўспрымалі клопаты гэтых сямей, як свае ўласныя. У нас ніколі не ставіліся абыякава да чужога гора. Такі ўжо характар у народа.

У Жытліне хаты ўдовам і старым людзям будавалі ўсёй вёскай. Збіраліся мужчыны і, як кажучы, талкаю за два-тры дні ставілі зруб пад дахам. Два цесляры заставаліся тут яшчэ на некалькі дзён даводзіць усё да ладу, а астатнія ішлі да суседняга папалішка. Так і адбудавалі за лета вёску. Ужо наступную зіму ўсе жытлінцы жылі ў хатах. Свежазрубленыя дамы на выпаленай зямлі і сярод абгарэлых дрэваў выглядалі нейкі асабліва свята, хаця дахі хат, вядома, былі не шыферныя, як цяпер, а саламяныя ці гонтавыя. Слоўтам, на ранейшым месцы стаяў ужо новы Жытлін. Дамоў, праўда, было менш, чым да вайны — усю памяць тых забітых і спаленых фашыстамі людзей. Але жыццё працягвалася. Вёска гуляла вяселлі, нараджаліся дзеці. І кожная сям'я, як гэта было раней і як яно будзе, напэўна, заўсёды, хацела мець сваю сядзібу. Вёска расла.

А яшчэ сады. Некалі жытлінскія яблыкі славіліся на ўсё наваколле. Казалі, што смачней за іх пладоў не знойдзеш. Але тыя сады таксама забраў агонь. Усе, да апошняга дрэўца. Людзі пасадзілі новыя. І не ведаю як даваенныя, але цяперашнія жытлінскія яблыкі, нават праляжаўшы ўсю зіму, захоўваюць сакавітасць і выключны смак.

Вёска жыве. Кожную вясну буйна квітнеюць сады. У Жытліне і зараз штогод адбываюцца вяселлі і нараджаюцца дзеці. Новыя пакаленні людзей не бачылі трагедыі, якая адбылася тут увесну сорок трыяга. Яны не бачылі тых жахлівых папалішкаў, адкуль выбіралі і пераносілі на могілкі астанкі спаленых людзей. Але пра гэта тут ведаюць усе, бо кожны род закрунала тая трагедыя. І памяць пра яе перадаецца ад маткі да сына, ад пакалення да пакалення. Нават калі ты абгарэлы дуб, што стаяць на ўскраіну вёскі, аджывуць свой век і ўжо нішто не будзе вонкава нагадваць пра знішчэнне Жытліна, нават тады памяць будзе жыць. Дарэчы, ад слова «жыць» паходзіць, відаць, і сама назва вёскі. Вельмі сімвалічна, згадзіцеся.

Ігар ГЕРМЯНЧУК.

СОВЕТСКИЕ ПОЛКОВОДЦЫ

Маршал Советского Союза Рокоссовский Константин (1896—1968). Дважды удостоен звания Героя Советского Союза. Награжден высшим советским военным орденом «Победа». В Советской Армии с 1918 года. Член КПСС с 1919 года. Активный участник гражданской войны (1918—1920). За личную отвагу и мужество, проявленные в боях, был награжден тремя орденами Красного Знамени — высшей степенью военного отличия тех лет. После войны командир кавалерийского полка, бригады, дивизии, корпуса. Во время войны против немецко-фашистских агрессоров (1941—1945) К. Рокоссовский командует корпусом, армией, войсками Брянского, Донского, Центрального, 1-го и 2-го Белорусских фронтов. После победы он занимает ряд высоких военных постов, в том числе заместителя министра обороны СССР. Принимает непосредственное участие в становлении и развитии Войска Польского, укреплении обороны ПНР.

**

Война советского народа против гитлеровской Германии застала генерал-майора Рокоссовского в должности командира механизированного корпуса, вступившего в бой в первые же дни вероломного нападения фашистов на Советский Союз. Военный талант Рокоссовского проявился в тяжелых боях начального периода войны. В сложной обстановке он умел предугадывать развитие событий, прислушивался к советам подчиненных, требовал от них полной отдачи сил. Как в оборонительных, так и наступательных боях действия Ро-

коссовского всегда были проникнуты уверенностью в победе над врагом.

Исключительно удачным и смелым считается решение Рокоссовского, командовавшего тогда Центральным фронтом, о проведении артиллерийской контрподготовки 5 июля 1943 года в битве под Курском. Имея данные обстановки и показания пленных о том, что наступление гитлеровцев начнется в три часа утра, командующий отдал приказ обрушить на изготовившегося к наступлению противника всю силу артиллерии фронта. Огонь свыше 500 орудий, 460 минометов, 100 реактивных установок «катюша» нанес врагу большие потери, нарушил его систему управления и вынудил на несколько часов задержать начало наступления.

Примером полководческого таланта Рокоссовского могут служить и его действия в операции «Багратион», выразившиеся в нанесении фронтом двух главных ударов по сходящимся направлениям. В результате была окружена и уничтожена группировка фашистских войск в районе Бобруйска, открыт путь на столицу Белоруссии — Минск.

На протяжении всей войны Рокоссовский находился на главных направлениях. Возглавляемые им войска героически и мужественно защищали Москву, сражались под Сталинградом и Курском, в Белоруссии и Польше, участвовали во взятии Берлина. Во всех сражениях он творчески применял важнейшие принципы советско-

ТАЛАНТ И ОБАЯНИЕ МАРШАЛА

го военного искусства — решительное массирование сил и средств на направлении главного удара, смелое и мастерское маневрирование резервами. Военный талант полководца, его личное мужество отмечены многими правительственными наградами. 24 июня 1945 года К. Рокоссовский командовал историческим Парадом Победы на Красной площади в Москве, принимал который Маршал Советского Союза Георгий Жуков.

В октябре 1949 года по просьбе правительства Польской Народной Республики и с согласия Советского правительства К. Рокоссовский выехал в ПНР и был назначен министром Национальной обороны ПНР и заместителем председателя Совета Министров ПНР. Ему было присвоено воинское звание Маршал Польши. Рокоссовский избирался членом Политбюро Центрального Комитета Польской объединенной рабо-

чей партии и депутатом сейма. В 1956 году он возвратился в СССР.

...В кабинете на подмосковной даче, где в последние годы жизни работал и отдыхал Рокоссовский, все осталось так, как было при нем: бюст В. И. Ленина на письменном столе, книжные шкафы, папки писем на полках, стопки разноцветных конвертов.

В личном архиве маршала немало писем, свидетельствующих о его широкой известности. Приведем лишь некоторые из них.

Вот письмо, пришедшее из Индии и датированное 8 августа 1943 года. Оно адресовано «его превосходительству генералу Константину Рокоссовскому, командующему Российскими вооруженными силами под Орлом»:

«Многоуважаемый генерал Константин!

Я, Даттахая Васудео Гохале, М. А... из высокопочетного и знатного великого Махаратского Дома Сардара Бхале, сердечно поздравляю Вас с блестящим и достойным хвалы наступлением под Орлом, которым Вы сокрушаете нацистских палачей...

...Я твердо верю в Вас и не сомневаюсь, что Вы будете продвигаться все дальше и дальше и бесстрашно уничтожать нацистских тиранов где и когда бы Вы их ни встретили.

Вы победите!.. Бог с Вами! Удачай Вам!

Искренне Ваш
Даттахая Васудео Гохале...»
Среди других свидетельств

того времени в домашнем архиве маршала есть и некая «филологическая редкость» — письмо «Интернационального общества имени Марка Твена»: «Дорогой маршал Рокоссовский!

С большим удовольствием сообщая Вам, что ввиду Ваших выдающихся заслуг в области военного искусства Вы единогласно избраны почетным членом нашего общества.

Искренне Ваш (подпись)

18 февраля 1945 года». В списке почетных членов общества имени Марка Твена тогда значились Бернард Шоу, Томас Манн, Эптон Синклер, Альберт Эйнштейн, Герберт Уэллс, Андре Моруа и другие выдающиеся деятели мировой культуры. Этим актом они выражали свое уважение к советскому маршалу, Советской Армии, восхищение ее успехами на поприще борьбы с фашизмом.

До конца своей жизни Рокоссовский занимал ответственные посты в Советских Вооруженных Силах, отдавал много сил становлению их командных кадров, военно-патриотическому воспитанию молодого поколения. Его перу принадлежит книга воспоминаний «Солдатский долг». В ее заключительной части, озаглавленной «Счастье солдата», он писал, обращаясь ко всем тем, с кем более полувека провел в едином воинском строю: «Слава вам, чудесные советские люди! Я счастлив, что был вместе с вами все эти годы. И если я смог что-то сделать, так это благодаря вам».

Борис СКВОРЦОВ.
(АПН).

пішуць землякі

ГАЛОЎНАЕ — УЗАЕМАРАЗУМЕННЕ

Я добра ведаю Савецкі Саюз, цудоўныя чалавечыя якасці яго народа. Упершыню з савецкімі людзьмі мне давялося сутыкнуцца яшчэ ў цяжкія ваяныя гады. Тады я, як і многія маладыя бельгійцы, быў вывезены фашыстамі на прымусовыя работы ў Германію. У нашым лагерах былі і савецкія людзі. Мы з імі хутка падружыліся і жылі па-брацку. Нас прыцягвалі да іх дух салідарнасці і пачуццё ўласнай годнасці, якія яны праяўлялі ў нечалавечых умовах, створаных нацыстамі.

Пазней я ажаніўся з беларускай дзяўчынай, вывучыў рускую мову і многа разоў прыязджаў з сям'ёй у СССР.

Яшчэ ў час майго першага прыезду ў СССР я ўбачыў, што вайна прынесла беларусам многа гора і разбурэнняў. У Беларусі, на радзіме маёй жонкі, загінуў кожны чацвёрты. Няма сям'і, якая б не страціла блізкіх. І нягледзячы на ўсё, што перанеслі савецкія людзі ў час гітлераўскай акупацыі, ім зусім не ўласціва пачуццё помсты. Пабываюшы ў Хатыні, якая стала сімвалам 186 вёсак Беларусі, знішчаных нацысцкімі катамі разам з іх жыхарамі, можна ўявіць сабе, з якой бесчала-

вечнасцю ставіліся фашысты да грамадзянскага насельніцтва. І нягледзячы на гэта, тут не пачуеш ні слова нянавісці ў адрас Германіі. На мемарыяльных хатынскіх стэлах — заклік да дружбы паміж людзьмі добрай волі, каб чалавечтва больш ніколі не перажывала такіх трагедый, як Хатынь, Арадур-сюр-Глан і іншыя.

У цяжкія дні нашай гісторыі многія савецкія ваеннапалонныя, уцёкшы з палону, змагаліся супраць германскіх акупантаў на тэрыторыі Бельгіі разам з удзельнікамі Супраціўлення. Савецкія салдаты паводзілі сябе смела і мужна, у баях заўсёды былі наперадзе. Многія з іх аддалі жыццё за свабоду Бельгіі. У Шарлеруа помняць Івана Макана з Кішынёва. За гераізм і адвагу наш горад прысвоіў яму званне ганаровага грамадзяніна. Іван часта прыязджае да нас, каб пабачыць сваіх баявых братоў і сёстраў. Прыязджае Мікалай Зубараў з Масквы і іншыя.

Няцяжка зразумець, чаму амаль 80 працэнтаў бельгійцаў супраць размяшчэння амерыканскіх ракет на тэрыторыі нашай краіны, супраць таго, каб гэтая злавесная зброя з Бельгіі была нацэлена на СССР, краіну,

якой мы больш чым каму б то ні было абавязаны нашай свабодай.

Іменна з пачуцця ўдзячнасці Савецкаму Саюзу горад Шарлеруа стаў пабрацімам Данецка, горада гарнякоў на Украіне. Адносіны большасці бельгійцаў да ЗША іншыя. Шантаж і ўмяшанне ў справы нашай краіны з боку адміністрацыі Рэйгана з мэтай прымусіць нас размясціць апакаліпсічную зброю на тэрыторыі Бельгіі ствараюць у розных сляях грамадства пэўную варожасць у адносінах да рэйганаўскай палітыкі. Многія лічаць, што Вашынгтон паводзіць сябе ў нас як гаспадар. Ён, напрыклад, забараніў бельгійскай фірме «Пегар» пастаўляць у СССР станкі. Гэта прывяло фірму да разарэння, а рабочыя засталіся без працы. ЗША прымушаюць нас расплачвацца за сусветны крызіс павышаючы валютны курс долара. Гэта зніжае канкурэнтаздольнасць нашых прадпрыемстваў і выклікае значнае падарожжанне сыравіны, якую мы закупляем.

Поспехаў вам у барацьбе за мір, за дружбу паміж народамі!

Люсьен ГАНЬЯ.
Бельгія.

«КАЛІНКА» ШЧЫРА ДЗЯКУЕ

Дарагія сябры! Перш за ўсё мы хочам падзякаваць усім тым людзям, якія зрабілі наша знаходжанне ў вашай краіне такім цудоўным і незабыўным. Мы сапраўды ведалі пра яе вельмі мала, але ў час курсаў, арганізаваных для суайчыннікаў Беларускім таварыствам «Радзіма», даведаліся многа новага і цікавага аб самых розных баках жыцця савецкіх лю-

дзей. Цяпер мы расказваем аб гэтым нашым сябрам тут, у Галандыі. А ў сваім ансамблі «Калінка» развучваем новыя для большасці з нас беларускія песні і танцы. Мы ўжо спяваем «Лявоніху» і «Купалінку» і цяпер збіраемся развучыць танцы на гэтых мелодыях. Калі мы атрымаем узоры беларускіх народных касцюмаў з Мінска, збіраемся пашыць такія ўборы

для ўсіх удзельнікаў ансамбля і тады зробім у нашых канцэртах цэлае аддзяленне, прысвечанае Беларусі.

Як бачыце, наша вучоба ў Мінску прынесла вялікую карысць. Увесь калектыў «Калінкі» сардэчна дзякуе вам за гэта.

Соня АБРАЗКАВА
і Антэ БЕРГМАН.
Нідэрланды.

Вышынныя жылыя дамы, гандлёвыя цэнтры і культурна-бытавыя пабудовы. А побач — штучнае вадасховішча, дэкартаўныя вадаспады, фантаны, паркі, лесанасаджэнні. Такі выгляд маюць многія мікрараёны Мінска: Серабранка, Зялёны Луг, Усход... Тут гараджане адпачываюць, загарваюць, ловяць рыбу. Аблюбавалі вадасховішчы лебедзі, качкі і чайкі. У парках і лесанасадках гняздзяцца дразды, сойкі, сініцы і нават саляўі, якія зусім не баяцца людзей.

НА ЗДЫМКУ: вадасховішча ў мікрараёне Усход.

Фота Ю. АЛЯКСАНДРАВА.

Выданні «Голасу Радзімы»

Кожны народ мае сваю гісторыю і сваіх герояў, якія назаўсёды засталіся ў яго памяці. Імёны многіх слаўных сыноў Беларусі, якія жылі ў розныя эпохі і ўсім жыццём сваім паслужылі справе народнай, уваасобілі ў сабе лепшыя рысы нацыі, яе думкі, імкненні, мы вымаўляем сёння з пашанай і ўдзячнасцю. Сярод іх і Кастусь Каліноўскі — рэвалюцыянер-дэмакрат, мысліцель, кіраўнік паўстання 1863—1864 гадоў на Беларусі і ў Літве. Яму і прысвечана нізкая кандыдата філасофскіх навук Вячаслава Шалькевіча, што выйшла ў серыі «Бібліятэчка газет «Голас Радзімы»».

Кніжка вызначаецца лёгкасцю стылю, глыбінёй даследавання тэмы і багаццем фактычнага матэрыялу, значная частка якога публікуецца ўпершыню. Над фундаментальным загаловам «Кастусь Каліноўскі» стаяць, нібы рэмарка, два сціплыя словы «Старонкі біяграфіі». Гэтым самым аўтар падкрэслівае, што ён не прэтэндуе на ўсебаковы і поўны аналіз яркага, хаця і такога кароткага, жыцця народнага героя Беларусі і яго багатай рэвалюцыйна-філасофскай спадчыны. Але і тое, што зроблена вучоным, выклікае цікавасць да яго працы.

Каліноўскага нарадзіў час, цяжкі час, калі беларускі мужык цягнуў на сабе мулкае ярмо феадальна-прыгонніцкага ладу. Дзесяць пакаленняў замучаных на паншчыне, па словах А. Герцэна, утварылі

з яго парню, ашалелага ад страху, галечы і цяжкой работы. Народу нашаму патрэбен быў свой Герцэн, свой Чарнышэўскі, каб клікаць яго да тапара, да касы, скінуць пугу ўціску і здзеку, «каб ніколі нікому мужыкі паншчыны не служылі, і ніякага ў казну аброку не плацілі, і каб на век вякоў народ наш быў вольны і шчаслівы». І час нарадзіў Каліноўскага — паслядоўнага абаронцу інтарэсаў народа. «Ён не толькі здолеў узняцца да прызнання неабходнасці класовай барацьбы і народнай рэвалюцыі як сродку карэзнай перабудовы грамадства, але і заклікаў беларускіх сялян да паўстання, да насільнага звяржэння царскага самадзяржаўя, разглядаючы іх выступленне як састаўную частку агульнарасійскай сялянскай рэвалюцыі, якая рыхтавалася вялікімі рускімі рэвалюцыянерамі-дэмакратамі».

Гэта сцвярдзенне аўтара, якое абгрунтоўваецца ўсім ходам далейшага аналізу жыцця і дзейнасці беларускага рэвалюцыянера-дэмакрата, мае прынцыповае значэнне. Паказваючы ўплыў на фарміраванне яго светапогляду вялікіх рускіх рэвалюцыянераў-дэмакратаў Герцэна, Чарнышэўскага, Дабралюбава, В. Шалькевіч тым самым выкрывае спекуляцыйныя фальсіфікацыі беларускіх буржуазных нацыяналістаў вакол імя Кастуся Каліноўскага. «Паразітуючы на яго выказваннях, — заўважае аўтар, — накіраваных супраць рускага самадзяржаўя і цара, яны спрабавалі выкарыстаць іх, каб паказаць рэвалюцыянера гэтакім засячковым русафобам».

Для зразумення Каліноўскага як гістарычнай асобы і як мысліцеля, рэвалюцыйнага публіцыста, кіраўніка паўстання нам важна кожная дэталю, кожны, нават на першы погляд нязначны, эпізод яго жыцця. Учываючыся ў старонкі яго біяграфіі, мы пераносімся ў тое сацыяльнае асяроддзе, у якім вырастае будучы рэвалюцыянер-дэмакрат, адчуваем бунтарскі дух Свіслацкай гімна-

зіі, дзе ён вучыўся і пазнаў перадавыя ідэі таго часу, напружана сочыў за тым, што хвалюе студэнцкую масу Пецярбургскага ўніверсітэта, дзе прайшло юнацтва Кастуся, дзе ён фарміраваўся як грамадзянін, як мысліцель.

У раздзеле «Позірк у будучыню» В. Шалькевіч у даступнай, папулярнай форме раскрывае сутнасць сацыяльна-палітычнай праграмы, якую Каліноўскі меў намер ажыццявіць з дапамогай сялянскага паўстання. Аналізуючы сацыяльную утопію Каліноўскага, аўтар адзначае, што беларускі рэвалюцыянер-дэмакрат выступаў за рашучую адмену ў будучым грамадстве ўсіх класавых, нацыянальных і рэлігійных прывілеяў і абмежаванняў з тым, каб зрабіць галоўным крытэрыем каштоўнасці кожнай чалавечай асобы працу.

Зацікавіць, напэўна, чытача і старонкі пра бацьку Кастуся Каліноўскага Сямёна Стэфанавіча, які ўзвышаўся па сваіму светапогляду над ўзроўнем звычайнай дробнай шляхты. На адным дыханні чытаецца раздзел «Брат Віктар». Жыццё старэйшага брата Кастуся — Віктара, які меў выключна вялікі ўплыў на фарміраванне яго светапогляду, было таксама не менш яркім. Рэвалюцыянер на духу, змагар за народнае шчасце па перакананнях, дажыві да паўстання 1863—1864 гадоў, ён быў бы там, дзе і яго брат Кастусь Каліноўскі.

У кніжцы праходзяць і іншыя каларытныя фігуры нашых слаўных землякоў — прафесара Уладзіміра Спасовіча, выдатнага публіцыста і выдаўца дэмакратычнай газеты «Слова», друга Чарнышэўскага Ісафата Агрызкі, які скончыў сваё жыццё на катарзе ў Сібіры. Лёс гэтых людзей пераплэўся з лёсам Каліноўскага. Ён узіў ад іх усё лепшае. Без іх, як і без вялікіх рускіх рэвалюцыянераў-дэмакратаў, напэўна, не было б Кастуся Каліноўскага, чыё імя так дорага нам і сёння, чый подзвіг непадуладны часу.

В. КРАСЛАЎСкі.

На шляху да Перамогі

УСІМ, ЧЫМ МОЖАМ...

Дзякуючы пераможнаму наступленню Чырвонай Арміі і паспяховым аперацыям партызан, к восені 1944 года наша рэспубліка была поўнасьцю вызвалена ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вайна пайшла далей на захад. Мірнае жыццё вярнулася на родную зямлю. Але людзі разумелі, што да поўнай перамогі яшчэ далёка, што вораг яшчэ не разгромлены, упарта супраціўляецца і, каб разбіць яго, патрэбна немала людскіх рэзерваў, узбраення, сродкаў.

Жыхары Беларусі, хоць самі адчувалі недахоп ва ўсім, па ўласнай ініцыятыве распачалі масавы збор сродкаў у фонд абароны, на выраб узбраення — танкаў, самалётаў, браняпаздоў, гармат. Не толькі самаадданай працай, але і асабістымі зберажэннямі імкнуліся яны дапамагчы Чырвонай Арміі наблізіць час канчатковай перамогі над гітлераўскай Германіяй.

Горача падтрымалі працоўныя рэспублікі ініцыятыву рабочых мінскага хлебазавода «Аўтамат» — правесці збор сродкаў на пабудову авіяэскадрылі «Савецкая Беларусь». І толькі ў нашай сталіцы за верасень 1944 года было сабрана 929 тысяч рублёў.

Кожны дзень у дзяржаўны банк на пабудову авіяэскадрылі «Савецкая Беларусь» паступалі ўсё новыя і новыя грашовыя пералічэнні ад рабочых, служачых, калгаснікаў, навучэнцаў рэспублікі. У тыя дні на старонках газет часта можна было сустрэць паведамленні наступнага зместу: «Працоўныя Слонімскага раёна паспяхова пачалі збор сродкаў на пабудову авіяэскадрылі «Савецкая Беларусь». На працягу некалькіх дзён калектыў рабочых, служачых і інжынерна-тэхнічных работнікаў гарадской электрастанцыі сабраў 16 800 рублёў, рабочыя кардонна-папяровай фабрыкі — 7 000 рублёў. Агульная сума сродкаў, унесеныя ў дзяржаўны банк на будаўніцтва самалётаў, склала звыш 144 000 рублёў. Збор сродкаў працягваецца».

Альбо такое: «Актывісты таварыства «Чырвоны Крыж» у Магілёве разгарнулі збор сродкаў на пабудову эскадрылі санітарных самалётаў. Рабочыя, калгаснікі, хатнія гаспадыні вобласці за кароткі час сабралі 489 000 рублёў. Жонкі чыгуначнікаў сабралі і ўнеслі ў банк звыш 60 000 рублёў».

З тых жа газетных крыніц можна таксама даведацца, што ў Бялыніцкім раёне па ініцыятыве работнікаў амбулаторый праводзіўся збор сродкаў на будаўніцтва санітарнага самалёта для Чырвонай Арміі. Першыя дні збору далі звыш 12 000 рублёў. Толькі Шылавіцкі медыцынскі ўчастак здаў 3 500 рублёў.

100 000 рублёў сабралі і ўнеслі на пабудову баявога самалёта работнікі пажарнай аховы Піншчыны. Працоўныя Піншчыны сабралі таксама звыш паўмільёна рублёў на пабудову танкавай калоны «Пінскі партызан».

Правесці збор сродкаў на пабудову танкавай калоны «Беларускі камсамалец» — адзінадушна рашылі на сваім сходзе вучні няпоўнай сярэдняй школы горада Чэрвеня. Моладзь раёна падхапіла ініцыятыву школьнікаў. У калгасах, саўгасах, на прадпрыемствах, у школах і сярод хатніх гаспадынь пачаўся збор сродкаў на танкавую калону. У першыя ж дні было сабрана звыш 40 000 рублёў.

Гэты патрыятычны пачына-

ладзі Чэрвеншчыны шчыра падтрымалі працоўныя ўсёй рэспублікі. Мінчане, напрыклад, толькі за студзень месяц 1945 года сабралі і здалі на пабудову танкавай калоны 281 000 рублёў. 85 000 рублёў паступіла за вельмі кароткі час ад працоўных Талачынскага раёна. Дзесяткі тысяч рублёў было пералічана на гэты спецыяльны рахунак працоўнымі Барысаўшчыны.

І так было паўсюдна.

Гаворачы аб той дзейснай дапамозе, якую аказалі краіне і фронту штодня людзі, хочацца прывесці яшчэ некалькі надзвычай красамоўных, пераканаўчых прыкладаў.

2 мільёны 508 тысяч рублёў унеслі са сваіх зберажэнняў на пабудову танкавай калоны «Адказ Рэчыцы» рабочыя і служачыя гэтага горада над Дняпром, калгаснікі.

Актыўна праходзіў збор на пабудову танкавай калоны «Брэсцкі працоўны» сярод насельніцтва Брэсцкага раёна. «Мы павінны ўсім, чым можам, дапамагчы доблесным чырвоным воінам граміць і знішчаць фашысцкія захопнікаў, — сказала, выступаючы на сходзе, сяжанка з вёскі Чарнаўцы Аляксандра Плінд.— Я ўношу 13 пудоў хлеба на будаўніцтва танкавай калоны і заклікаю ўсіх падтрымаць мяне». Толькі за адзін дзень на будаўніцтва баявых машын было ўнесена 300 000 рублёў грашыма, 280 цэнтнераў збожжа, шмат залатых і сярэбраных рэчаў.

Ад працоўных Аршанскага раёна паступіла 1 мільён 514 тысяч рублёў на танкавую калону імя Героя Савецкага Саюза, праслаўленага партызанскага камандзіра Канстанціна Заслонава.

Пачынальнікамі падобных патрыятычных ініцыятыв былі не толькі мнагалюдныя калектывы фабрык, заводаў, калгасаў, саўгасаў, дзяржаўных і навучальных устаноў, а і асобныя грамадзяне — рабочыя, сяляне, служачыя. Напрыклад, мнагadzетная маці Марыя Халадзінская са Сляпянскага сельсавета, што ў Мінскім раёне, выступіла з прапановай сабраць сродкі на пабудову танка «Маці-геранія». Яе заклік знайшоў адзёрэнне сярод насельніцтва. Было сабрана і здадзена ў дзяржаўны банк 100 000 рублёў грашыма і 128 пудоў жыта.

І такіх прыкладаў можна прывесці шмат.

Людзі, якія ацалелі ў полімі вайны, зведваюшы ўсе яе жахі, дапамагалі Радзіме не толькі грашовымі сродкамі, якія ішлі на ўзбраенне Чырвонай Арміі. Эканомячы на кожным фунце жыта ці бульбы, яны шчыра дзяліліся з байцамі хлебам, іншымі прадуктамі харчавання, абуткам, адзеннем. Усе глыбока разумелі: гэта патрэбна для перамогі над лютым ворагам, у імя нашай мірнай і шчасливай будучыні.

За гады вайны ў фонд абароны ад савецкіх людзей паступіла больш за 16 мільярдаў рублёў, 13 кілаграмаў плаціны, 131 кілаграм золата, 9,5 тонны серабра, на 1,7 мільярда рублёў іншых каштоўных рэчаў. На гэтыя сродкі было пабудавана і перададзена фронту звыш 2,5 тысячы баявых самалётаў, некалькі тысяч танкаў, больш 20 падводных лодак і ваенных катэраў, шмат іншай баявой тэхнікі. Больш за 5,5 мільёна савецкіх грамадзян, стаўшы донарамі, добраахвотна здавалі сваю кроў для выратавання жыцця байцоў і камандзіраў.

Гелена ЧАРНЯЎСКАЯ.

На прасторах Родины

И НАЗВАЛИ ХОНОРИКОМ

Сотрудниками Биологического института Сибирского отделения Академии наук СССР (Новосибирский Академгородок) Дмитрием и Юлией Терновскими созданы гибриды ценных пушных зверей — хорьков и норков, не имеющие аналогов в мире.

Юлия и Дмитрий Терновские занимаются исследованием хищных млекопитающих семейства куньиобразных. На организованной ими ферме есть хорьки и норки, куницы и соболи, солонгои и горностаи — 16 из 19 видов, обитающих в СССР.

Ученые задались целью — повысить плодovitость животных на ферме. Известно, что обычно на зверофермах рост плодovitости даже на 4 процента считают достижением. По методу же Терновских путем целенаправленного получения повторного приплода в течение одного года этот показатель можно довести до 30 и даже 50 процентов. Такие результаты были достигнуты в работе с хорьками, но затем метод был проверен и на других хищных животных: солонгоях, колонках, европейских норках. Найденный принцип оказался эффективным и здесь.

В процессе этой работы ученые накапливали сведения о формах и гибридах, полученных в результате скрещивания трех видов хорьков — светлого, черного и белого, так называемого фуру. Первый из видов был получен еще в 1973 году. Сорок три варианта скрещиваний — 1 320 детенышей. Из них-то и отбирались племенные группы. Любопытно, что в процессе гибридизации был дан ответ

на вопрос о происхождении фуры. Считалось, что это отдаленный вид, но Терновские установили: фура — альбиносическая форма черного хорька.

Побывать на ферме у Терновских интересно не только специалистам. Хорьки, соболи, куницы, норки и колонки, живущие в сетчатых вольерах, почти ручные. Многие зверьки идут на руки даже к незнакомому человеку и ведут себя, как котята.

...Дмитрий Терновский, зайдя в одну из клеток, постучал по домику. Оттуда выскочил необычный пушистый зверек величиной с крупного соболя.

— Это гибрид хорька и европейской норки, выведенный нами, — поясняет Терновский. — Мы назвали его хонориком. В природе такие гибриды практически не встречаются, но однажды я прочел в литературе, что какой-то охотник передал ученым шкурку и череп такого дикого экземпляра. Вот и решили мы с Юлей, моей супругой и сподвижницей, вывести такое животное. Получилось.

Хонорик выглядит куда крупнее своих родителей, выгодно отличается от них красотой и качеством меха. Казалось бы, просто сказано «получилось». Но этому предшествовала большая работа: десятки вариантов скрещивания, отбор, подключение генетических методов исследования.

Факты, собранные исследователями в процессе экспериментов, важны не только для практики зверосовхозов, но и для развития теории эволюции.

Ольга УШАКОВА,

старонкі мінулага

НАЛІБОЦКІ ХРУСТАЛЬ

Сярод лясцоў Налібоцкай пушчы ў XVIII стагоддзі вылучалася развіццём розных рамёстваў невялікае вочынае мястэчка Налібок (цяпер вёска Стаўбцоўскага раёна), у якім Радзівілы заснавалі ў 1717 годзе буйную шкляную мануфактуру па ўзору Дрэздэнскай каралеўскай. Яна размясцілася ў дзвеці драўляных будынках, а шліфавальны цэх — у суседняй вёсцы Янковічы, на берэзе ракі Шчары, воды якой прыводзілі ў рух шліфавальныя станкі. У Янковічах шліфавалі не толькі шклянны посуд, але і каштоўныя і паўкаштоўныя ка-

ня дармавой працы прыгонных сялян, а пазней падлеткаў — сыноў прыгонных сялян з вёсак Агароднікі, Янковічы, Дзераўна, Налібок і іншых.

Мануфактура пастаянна знаходзілася ў арэнды: з 1727 года яе арандаваў Фразер, у 1740—1766 — Донат, з 40-х гадоў XIX стагоддзя — купец Асоўскі, які ў 1863—1866 гадах стаў яе ўладальнікам. Потым гутным цэхам кіраваў Вольф Ландграф — саксонскі выдзімальшчык вялікіх цыліндрычных балонаў, якія разразаў на мармуровай пліце, выпрастоўваліся, а потым шліфаваліся і паліраваліся. Так атрымлівалася ліставое люстэркавае і аконнае шкло. Да 1746 года разам з беларускімі выдзімальшчыкамі М. Русаком, Ю. Забарноўскім, П. Ансімам, П. Шунчыкам, М. Полкам яшчэ працавалі іншаземныя гутнікі К. Вагнер, К. Павора, Л. Эйлер, І. Грайнер. Але з 1747 года ўсе шклянныя вырабы, ліставое шкло выраблялі і аздаблялі беларускія майстры.

У 1724 годзе Радзівілы запрасілі вядомага спецыяліста па мастацкай апрацоўцы шкла К. Фрэмеля, каб паставіць вытворчасць шкла і шклянныя вырабы па прыкладу берлінска-патсдамскай мануфактуры. Да таго часу К. Фрэмель кіраваў шліфавальняй хрустальнага шкла на Дрэздэнскай каралеўскай мануфактуры, дзе ў той час варылі высокай колеравай чысціні багемскі хрусталь, выкарыстоўваючы навейшыя дасягненні тагачаснай навукі.

Пазнаёміўшыся з вырабамі Налібоцкай мануфактуры, К. Фрэмель адзначыў высокую якасць мясцовага хрусталу, пазней заснаваў тут варку рубінавага шкла, рэцэптура якога з XVII стагоддзя захоўвалася ў вялікай тайне. Гэта дало магчымасць аздабляць налібоцкія келіхі ніцямі з рубінавага шкла і рубінавымі медальёнамі, размалёванымі золатам, а таксама медальёнамі з бясколеравага шкла. Размалёўваў налібоцкія медальёны саксонскі жывапісец па шкле і фарфору Я. Дзіц. Ён ведаў тайну саставу вельмі добрай якасці шкла, «умеў лакіраваць і залаціць люстэрныя рамы, шкло і маёліку ў агні распісваць і залаціць».

Сярод беларускіх майстроў размалёўкай золатам займаўся Адам Пахоха, які таксама валодаў тэхнікай міжсценнага залачэння і серабрэння. Ён маляваў па залатай ці сярэбранай фользе сцэны палявання і адзіночныя выявы аленьяў, бога вінарства Бахуса, раслін-

ныя матывы. Фольга накладвалася на сценкі посуду, які ўстаўляўся ў такой жа формы верхні посуд, як у своеасаблівы футляр. Потым донцы абедзвюх пасудзін ядналіся.

Акрамя багемскага хрусталу, белага і рубінавага шкла, у Налібоках варылі каляровае шкло — малочнае, смарагдава-зялёнае, кобальтава-сіняе, фіялетавае. Посуд аздабляўся ніцямі не толькі рубінавага, але і каляровага шкла, распісам серабром, золатам, плацінай, каляровымі эмалямі.

К. Фрэмель паставіў на высокі захаднееўрапейскі ўзровень і гравёрна-шліфавальную справу. Верагодна, па яго прапанове была створана спецыяльная шліфавальня ў Янковічах, дзе выконваліся ўсе шліфавальныя аздабы посуду, люстраў, жырандолей, люстэркаў і падсвечнікаў.

Пасля ад'езду Фрэмеля, з 1728 года, вытворчасцю багемскага хрусталу займаўся беларускія шкларобы. Асноўнае мастацкае аздабленне вырабаў выконвалі мясцовыя рамеснікі. У 1727—1739 гадах галоўным рысавальшчыкам-гравёрам быў збяднелы шляхціц Бабруйскага павета Мікалай Дубіцкі, з якім адначасова працавалі Рыгор Ачук, Міхал Караневіч, Ян Кажэнка, Ян Дубіцкі.

З пачатку 20-х гадоў XVIII стагоддзя тут працаваў шліфоўшчык Дрэгер, які валодаў складанай тэхнікай аздаблення хрусталу, пры дапамозе якой на келіхах выразалі нізкарэльефныя ўзоры. Гэтай тэхніцы ён абучыў астатніх гравёраў і рэзчыкаў па шкле. З цягам часу налібоцкія шліфоўшчыкі і рэзчыкі пачалі выкарыстоўваць яе зусім арыгінальным спосабам — шліфаваць высокарэльефныя геаметрычныя і раслінныя ўзоры, краявіды, фігурныя і партрэтныя выявы і нават цалкам скульптурныя ўпрыгажэнні. Часцей за ўсё яны выразалі з хрусталу скульптурныя фігуркі розных птушак, у тым ліку арлоў, што ўзвышаліся над крышкамі келіхаў, выконваючы функцыю ручак.

Акрамя Дрэгера, у 40-я гады ў Налібоках працавалі вядомыя саксонскія шліфоўшчыкі Ян і Генрых Генсы. Таму не выпадкова, што налібоцкія шліфоўшчыкі засвоілі вельмі складаную тэхніку аздаблення шклянныя вырабаў, упершыню вынайздзеную на Цэхлінскай шкляннай мануфактуры — накладнымі, папярэдне адлітымі ў форму і потым рэльефна рэзанымі медальёнамі, камея-

мі з барэльефнымі партрэтнымі выявамі розных асоб. Медальёны накладваліся на сценкі келіхаў. Усё гэта набліжала вырабы налібоцкай мануфактуры да захаднееўрапейскіх узораў. Супрацоўніцтва беларускіх і іншаземных майстроў спрыяла высокаму як індывідуальнаму, так і агульнаму ўзроўню шліфавальна-гравіравальнага майстэрства налібоцкіх майстроў, што было адначасова і вынікам папярэдняга высокага ўзроўню развіцця ў Беларусі разьбярства па дрэву і гравёрнай справы ў ювелірным мастацтве і кнігадрукаванні (на Беларусі ў XVII стагоддзі мелася некалькі гравёрных школ — Магілёўская, Любчанская, Нясвіжская, Заблудзкая і іншыя).

Налібоцкія гутнікі стварылі некалькі сваіх, адметных форм, якія з'явіліся вынікам творчага пераасэнсавання імя мясцовых традыцыйных форм шкляннага посуду XII—XVII стагоддзяў: келіхі, «куляўкі» — пацешны посуд без стапы, які можна было паставіць, толькі выпіўшы напітак. «Куляўкі» выраблялі ў выглядзе лафета гарматы, мядзведзя, булавы, рога і г. д. Сярод багатага асартыменту вырабаў разнастайнасцю прапорцый і памераў вызначаліся традыцыйныя ча-

ных відаў шліфовак і гравіровак былі выкананы афорты і створаны з іх каталог вырабаў, у якім былі ўказаны не толькі цэны за рэчы, але і расцэнкі за выкананне майстрамі пэўнага малюнка і выдзіманне пэўнай формы. Па каталогу вырабы прапанаваліся для аптовай закупкі купцам і асобным пакупнікам. Каталог захоўваўся да 1941 года ў Варшаўскім нацыянальным музеі, але, на жаль, знік у час Вялікай Айчыннай вайны.

Да папулярных гравіраваных дэкараў адносяцца картушы з гербамі, у цэнтры якіх змешчаны ініцыялы, мудрагелістыя перапляценні манаграм, партреты заказчыкаў ці па жаданню заказчыкаў — партреты каралеўскіх асоб, іх манаграм, якія падаваліся на фоне традыцыйнай шліфоўкі ўсёй паверхняй чашы келіха «карпавай лускай» (круглых плоскасцей, якія блішчэлі, як луска карпа). Картушы па баках абвільвалі лаўравыя ці пальмавыя галінкі, якія пад картушам перакрываюцца.

Майстэрства налібоцкіх шліфоўшчыкаў і гравёраў праявілася ў дасканалым кампазіцыйным элементах дэкаратыўных размяшчэнні дэкаратыўных элементаў (арнаментальных, гербавых і сюжэтных) на формах посуду, а таксама ў дакладных упэўненых гравіраваных лініях малюнкаў і шліфаваных элементаў, што сведчыць аб высокай кваліфікацыі налібоцкіх майстроў.

Мастацкі аналіз шклянныя вырабы Налібоцкай мануфактуры, якія да нашага часу зберагліся ў музеях Савецкага Саюза і Польшчы, сведчыць, што на працягу 150 год дзейнасці гэтага прадпрыемства ў аздабленні вырабаў адбіліся ўсе мастацкія стылі таго часу — барока, ракако, класіцызм, ампір, бідермеер. Пасля адмены прыгоніцтва Налібоцкая мануфактура, заснаваная пераважна на выкарыстанні дармавой працы прыгонных, была ў 1866 годзе закрыта. Дзейнасць мануфактуры ў складзе Рэчы Паспалітай, а потым у складзе Расіі сведчыць аб тыпова мясцовай беларускай мастацкай з'яве нягледзячы на ўсе знешнія ўплывы. Налібоцкія майстры ўпісалі ў гісторыю беларускай культуры, у тым ліку ў дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, яркую старонку.

Мая ЯНІЦКА.

НА ЗДЫМКАХ: кварта. 2-я падова XVIII ст.; келіх. Сярэдзіна XVIII ст.

мяні, люстэркі, дробныя дэталі для жырандолей, кандэлябраў, падсвечнікаў, насценных люстэркаў і люстэркаў для столі.

У галоўным будынку знаходзілася сама гута з печу, у якой адначасова варылася шкло ў 4—6 гліняных тыглях. Акрамя таго, у пяці дапаможных печах посуд гартавалі, абпальвалі сыравіну перад скляданнем шыхты, сушылі дровы, у дзвюх печах абпальвалі гліняныя тыглы. У XIX стагоддзі ўжо дзейнічала 8 печаў, што сведчыла аб росце вытворчасці шкла і шклянныя вырабы. Мануфактура пастаянна здавалася ў арэнду. Гутным цэхам звычайна кіравалі «суперінтэндант» і пісар. На ўсіх адказных вытворчых працэсах былі заняты вольнанаёмныя майстры і прымушаныя тут працаваць вольнанаёмныя падданыя Радзівілаў, сярод якіх былі іншаземныя і мясцовыя рамеснікі, вольныя жыхары навакольных вёсак. Усе дапаможныя працэсы пры варцы шкла і выдзіманні з яго вырабаў (посуду, ліставога шкла, люстэркаў), а таксама нарыхтоўку сыравіны выконвалі за кошт выкарыстан-

тырохграннай кварцы, якія выдзімаліся ў Беларусі на працягу XIII—XVII стагоддзяў.

Пачынаючы з 1746 года, гравёрамі працавалі выключна жыхары навакольных вёсак Агароднікі, Янковічы, Налібок.

З распрацаваных налібоцкімі гравёрамі-рысавальшчыкамі і прыдворнымі мастакамі і архітэктарамі Радзівілаў форм і канструкцый посуду, люстэркаў, асвятляльных прыбораў, асоб-

ВЫЙШАЎ ЗБОР НАРОДНЫХ ПРЫМАВАК, ПРЫКАЗАК, ПРЫКМЕТ І ЖАРТАЎ

ШТО ГАВОРАЦЬ ЛЮДЗІ

Прыказкі і прымаўкі — самыя кароткія творы. У сціслым выказванні сканцэнтравана важная думка, багаты змест, сапраўдная мудрасць. Яны складаюць вялікую мастацка-культурную скарбніцу нашага народа. Самы вялікі збор афарыстычных выразаў выпусціў Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР яшчэ ў 1976 годзе — «Прыказкі і прымаўкі». У том уключаны матэрыялы, сабраныя фалькларыстамі і аматарамі дасціпнага слова з XIX стагоддзя і да нашага часу.

Але і дагэтуль збор не закончыўся, бо мудрасць народа невычэрпная. Нядаўна ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга беларускіх народных прыказак, прымавак, прыкмет і жартаў «Паслухай, што людзі кажуць», складальнікам якой з'яўляецца В. Рабкевіч.

Збіраць афарыстычныя жанры — не простая справа. Трэба быць уважлівым, вытрыманым, любіць і разумець народную мудрасць, родную мову. Усім гэтымі якасцямі валодае Валянцін Рабкевіч, які на працягу чвэрці стагоддзя ў розных раёнах Беларусі («Кожнае сьляцо мае сваё сьляцо») слухаў, што людзі скажуць, і запісваў згусткі думак. У зборніку увайшла 1 268 твораў.

Ва ўступным слове аўтара пра змешчаны там абразкі наведана: «Ады з іх — зусім невядомыя, другія — варыянты вядомых, трэція — вядомыя чытачу з іншых публікацый». Найбольшую цікавасць для чытача ўяўляюць свежыя творы, якія адразу пры чытанні запамінаеш ці запісваеш для сябе: **Люблю Якава, ды не ўсякага. На чужым кані сярод гразі зле-**

зеш. Не выбірай каня ў дождж, а дзяўчыну ў свята. Б'юць таго, хто плача, а вучаць таго, хто слухае. Варона колькі ні мыецца, усё роўна чорная, а гусь акунеца — і ўжо белая. Вудзіць вудзім, але што есці будзем? Бачылі вочы, што выбіралі, то няхай не плачуць. Дзе зяць паганы, там цешчу запрагаюць у сані. Забіў сабаку — брашы сам. Бабы каюцца, а дзеўкі дамагаюцца. Хочаш знаць, што дома дзеацца, выйдзі ў людзі...

Складальнік падае творы слупком, разбівае на радкі, як вершы. Ды яны на самай справе вершы, сапраўдная паэзія з добрай рыфмай.

Раўняй — росна,
удзень — млосна,
вечарам — камары.
Так і не выбера пары.

Некаторыя прыказкі і прымаўкі ярка адлюстроўваюць асаблівасці той мясцовасці, дзе былі запісаны. Яны вылучаюцца дыялектнымі словамі, або словамі, якія згублі першапачатковае значэнне, ці неалагізмамі, створа-

нымі народам. Напрыклад: **Званец — хлеба канец, а гірсіца — хлеба памочніца** (Барадзінічы). **Рыбака таяня (невад) корміць. Хто горш, той парш.** (Іказнь). **Адзін, ды ладзін** (Іказнь). Запісаныя аўтарам прыкметы з народнага календара гавораць аб тым, што яны жывуць, не губляюцца да іх цікавасць. Звяртаюць увагу на некаторыя мясцовыя прыкметы нават і сённяшняга сіноптыкі. **Калі на грашніцы не нап'ецца певень вадзіцы, дык на Юр'я не будзе травіцы. На пакрытым мароз — сей пад кустом авёс. Сушы марац, мокры май — будзе добры ўраджай.**

Цікавы ў зборніку раздзел жартаў «Усменшкі-пацешкі».

— Еш, Якаў.
— Ем, дзякуй.
— А чаму ж ты, Якаў, не ясі?
— А чаму ж ты лыжку не дасі?

Зборнік «Паслухай, што людзі кажуць» значна дапаўняе нашу ўяўленне пра беларускія народныя прыказкі, прымаўкі, прыкметы і жарты.

Алесь ЛОЗКА.

АЛЯКСАНДР ЗГУРЫДЗІ: МОЙ НАСТУПНЫ ФІЛЬМ

АБ... СНЕЖНЫМ ЧАЛАВЕКУ

НЕ ПАПУЛЯРЫЗАТАР, А ДАСЛЕДЧЫК

Мала каго з кінематаграфістаў можна параўнаць з Аляксандрам Згурьдзі па далёкасці, працігласці і геаграфіі падарожжаў за кінаматэрыялам. Ён усё сваё творчае жыццё прысвяціў тэме аховы жывой прыроды. І кожны яго фільм заклікае нас быць добрымі, справядлівымі іе гаспадарамі.

Дзе толькі з кінакамерай не давялося яму пабываць! Шляхі-дарогі яго працягнуліся ад арктычных льдоў да пустынь Сярэдняй Азіі, ад Балтыкі да Ціхага акіяна. Не дзіўна, што гэтага вядомага майстра савецкага кінамастацтва цяжка застаць дома. Але вось аднойчы ў тэлефоннай трубцы нарэшце прагучала: «Прыязджайце, я чакаю вас». І я спяшаюся ў дом у Вялікім Цішыньскім завулку ў цэнтры Масквы, дзе жыве Згурьдзі.

Ён мажыны мужчына з сівымі скронямі. Яму нядаўна «пераваліла» за восемдзесят, але выглядае Згурьдзі поўным энергіі і сіл чалавекам.

— Па адукацыі я юрыст і пачынаў сваю дзейнасць менавіта на гэтай ніве, — расказвае Згурьдзі. — Але прафесія гэта мяне зусім не задавальняла. Таму я стаў імкнуцца да журналістыкі, да пісьменніцкай працы, а ў рэшце рэшт захапіўся кінематографам...

У тэа гады кінематограф яшчэ толькі пачынаўся. У яго прыходзілі людзі розных прафесій. Напрыклад, Сяргей Эйзенштэйн быў архітэктарам, Усевалад Пудоўкін — хімікам, Міхал Рам — скульптарам, Марк Данскоў — работнікам пракратуры, Аляксандр Даўжэнка — настаўнікам.

Згурьдзі сустраў на сваім шляху энтузіястаў навуковага кінематографа — Мікалая Волкава і Міхаіла Піскунова. Першы фільм, які яны зрабілі, называўся «Стронгіліды». Ён прызначаўся для спецыялістаў і расказваў аб дробных насякомых. Аднак пачынаючы кінадакументалісты зрабілі яго такім, што ён аказаўся цікавым не толькі аўдыторыі вучоных, але і простаму глядачу. У ім першыню ў СССР быў выкарыстаны прыём запаволенай мікраздымкі, якая адкрыла новыя магчымасці ў навуковых даследаваннях.

Карціну заўважылі і ацанілі па заслугах. Аўтары яе (а жылі яны ў Саратаве) атрымалі запрашэнне на работу ў Маскву. У сталіцы, на студыі навукова-папулярных фільмаў, яны і пачалі сваю прафесіянальную дзейнасць.

— Разам з Міхаілам Піскуновым мы зрабілі тут свой першы навукова-папулярны фільм «Птушыная змена», — гаворыць рэжысёр. — Гэта была карціна пра жыццё птушак на працягу чатырох сезонаў года. Гледачы добра прынялі стужку, і мы адчулі, што знайшлі сябе ў кінематографі, знайшлі тую сферу, якая нас больш за ўсё цікавіла. Гэта было ў 1935 годзе.

— Ці спрабавалі вы падлічыць, колькі пасля гэтага знята вамі фільмаў? — пытаюся я ў рэжысёра.

— Лічыць не спрабаваў. Але думаю, што не менш за дваццаць, — адказвае Згурьдзі. — Тут і мастацкія, і дакументальныя, і навукова-папулярныя карціны. Аднак, што б я ні здымаў, я заўсёды быў верны аднаму і таму ж напярэмку ў творчасці: мае стужкі расказваюць аб жыцці і лёсе жывёл і птушак. Гэта і мастацкі фільм «Белы ікол» паводле апавядання Джэка Лондана, і дакументальныя стужкі «Лясная бэль», «У Ціхім акіяне», «Зачараваныя астравы» (тут знайшло адлюстраванне жыццё жывёл, якія населяюць не толькі СССР, але і Аўстралію, Новую Зеландыю, Афрыку). Важнае месца ў маёй рабоце занялі карціны, знятыя ў Індыі. Там я зрабіў фільм «Чорная гара» паводле апавядання вядомага Індыйскага пісьменніка Хаджы Ахмет Абаса — алегарычную гісторыю аб лёсе слана на мянушцы Чорная гара і аб статку, якім ён кіраваў. Там жа я зняў і другую ігравую стужку «Рыкі-Цікі-Таві» паводле вя-

дамай казкі Кіплінга. Цяпер з рэжысёрам Кладзіашвілі заканчваем работу над мастацкім фільмам, у аснову сцэнарыя якога пакладзена апавяданне Аляксандра Купрына «Белы пудзель».

— Які са створаных вамі фільмаў аказаўся самым цяжкім?

— Кожны фільм, асабліва на неігравым матэрыяле, быў надзвычай цяжкім. Здымка яго заўсёды звязана з рызыкай. Ніколі нельга з поўнай упэўненасцю сказаць, ці ўдасца ўсё зняць. Задума карціны ясная, сцэнарый напісаны, ведаючы жыццё жывёл, не надта складана, а вось потым увасобіць усё на экране — далёка не проста. Як правіла, удаецца зняць, на жаль, не ўсё, што хацелася. І ўсё ж большая частка з таго, што было ў сцэнарыі, што меркавалася па задуме, знаходзіла сваё ўвасабленне ў карціне.

Я збіраюся зняць фільм, які мы ўжо на назвалі «Легенда пра снежнага чалавека». Гэта, вядома, не чалавек. Амерыканцы, англічане называюць яго «бігфут» — вяліканогі. Кітайцы называюць яго па-свойму, японцы — па-свойму, а ў нас яго называюць «снежным чалавекам». Я веру, што яна ёсць, гэтая істота. Ды і як не верыць, калі я сам бачыў яго на плёнцы! Мы давалі кінастужку ў навукова-даследчы інстытуты, і там пацвердзілі: гэта не чалавек — гэта велімі вялікая жывёліна, падобная на чалавека, якая ходзіць на дзвюх нагах. Зняць яго надзвычай цяжка, як і ўвогуле рабіць фільм пра яго. Але мне ўсё-такі хочацца ажыццявіць сваю задуму.

— Вы спадзеяецеся сустрацца са «снежным чалавекам»?

— Наўрад нам гэта ўдасца. Гэта не так лёгка. Я думаю скарыстаць тую плёнку, якая ўжо ёсць. Зрэшты, тэма гэта ўяўляецца мне значна шырэйшай. Я задумаў карціну-даследаванне аб тым, як чалавек стаў чалавекам, аб нашых далёкіх продках. Да сёння лічылася, што мы походзім ад неандэртальцаў. Але апошнім часам робіцца папулярнай іншая гіпотэза: што, маўляў, у свой час неандэртальцы ўсе вымерлі, як скажам, вымерлі маманты ці дыназаўры. І, значыць, чалавек походзіць зусім ад іншай галіны. Гэтая галіна, мяркуюць, ішла паралельна з існаваннем неандэртальцаў. Дык, магчыма, гэта і ёсць нашы продкі? Значыць, неандэртальцы ішлі па адной лініі развіцця, а мы — па другой. А «снежны чалавек», магчыма, па трэці. Але ён так і не паспеў развіцца. Мы ператварыліся ў чалавека, а ён не. Таму і выглядае ён паўмалпай, паўчалавекам, але ходзіць на дзвюх нагах, як і мы.

У сваёй стужцы я маю намер паказаць жыццё чалавекападобных малпаў, у якіх з намі многа агульнага. Паказаць, якім чынам чалавек стаў чалавекам. А ўжо потым даследаваць галіну, звязаную са «снежным чалавекам», паказаць яго самога. Мы хочам сабраць звесткі пра яго ў самых розных частках свету: у Афрыцы, у Кітаі, у Непале — усюды, дзе былі выяўлены яго сляды, паслухаць сведчанні і меркаванні буйнейшых вучоных — і тых, хто глыбока перакананы ў існаванні «снежнага чалавека», і тых, хто ў гэтым сумняваецца. Бо, як вядома, у спрэчках нараджаецца ісціна...

Сэнс творчасці народнага артыста СССР кінарэжысёра Згурьдзі заключаецца не ў тым, каб папулярнызаваць навуку сродкамі кінематографа. Ён не папулярызатар, ён даследчык. Згурьдзі планамерна, з фільма ў фільм, стварае кінацыклапедыю жывой прыроды. І пры гэтым усю яго творчасць пранізвае клопат за лёс навакольнага асяроддзя. Сваім мастацтвам ён нагадвае людзям аб тым, што менавіта ад нас саміх залежыць лёс усёй нашай планеты, мір на зямлі.

Юрый БЕЛКІН.

КНІГІ-ЛАЎРЭАТЫ

Падведзены вынікі чарговага ўсесаюзнага конкурсу «Мастацтва кнігі-84».

Больш чым 500 назваў кніг прадставілі на яго цэнтральныя выдавецтвы краіны і саюзных рэспублік. Вышэйшай узнагароды конкурсу — дыплама I ступені — удастоены альбом «Мінск на старых паштоўках» (выдавецтва

«Беларусь», афармленне М. Казлова). Дыпламы другой ступені атрымалі зборнік паэзіі Э. Межлайціса «Чалавек» у перакладзе на беларускую мову («Мастацкая літаратура», мастак М. Казлоў), падручнік для вышэйшых навучальных устаноў Л. Міронавай «Кветказнаўства» («Вышэйшая школа», мастак У. Цеслер),

альбом «Пакланіся прыродзе...» («Беларусь», афармленне В. Губарава). Тры кнігі ўдастоены дыпламаў III ступені.

Па колькасці адзначаных выданняў рэспубліка зноў заняла адно з першых месцаў. Гэта вялікі поспех беларускіх выдаўцоў, мастакоў, паліграфістаў.

М. ГАНЧАРОЎ.

АДКРЫЦЦІ ШТОДНЯ

Нямала цікавых сустрэч падарыў школьнікам Усесаюзны тыдзень кнігі для дзяцей і юнацтва. Праходзілі яны і ў Доме літаратуры, і ў школах, і ў кнігарнях. У тым ліку і ў магазіне-клубе «Светач», што знаходзіцца ў беларускай сталіцы на праспекце Машэрава.

Выдавецтва «Юнацтва» ў гэтыя дні арганізавала тут справядлівую выстаўку кніг, якія выйшлі за чатыры гады работы калектыву. Былі прадстаўлены зборнікі паэзіі і прозы, калектывныя зборнікі навукова-папулярнай літаратуры, што выпушчаны раней, а таксама тыя, якія пабачылі свет нядаўна.

Хлопчыкі і дзяўчынкі, што завіталі ў адну з субот у магазін-клуб, маглі пачуць шмат каго са сваіх

любімых пісьменнікаў. На сустрэчу да юных сяброў прыйшлі старэйшы беларускі паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і Міжнароднага ганаровага дыплама імя Г.-Х. Андэрсена Васіль Вітка, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Б. Сачанка, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» В. Лукша, галоўны рэдактар Я. Каршук, супрацоўнікі выдавецтва У. Карызна і У. Машкоў, мастачка А. Лось.

Адбылася шчырая гаворка, падчас якой дзеці даведаліся шмат цікавага пра тое, як выдаюцца кнігі, пішуцца творы, а галоўнае, маглі пагутарыць з пісьменнікамі, якіх добра ведаюць і любяць.

НА ЗДЫМКУ: Васіль ВІТКА на сустрэчы з юнымі чытачамі.

Фота М. МІНКОВІЧА.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

— Калі я пісаў карціну «У фашысцкіх засценках», то не мог стрымацца — плакаў. — Мастак Уладзімір Лагун памаўчаў. — Памяць пра вайну... Яна жыве ў сэрцы...

Уладзімір Лагун нарадзіўся ў 1922 годзе ў вёсцы Азломль Любанскага раёна. Вучыўся, працаваў на зямлі. Потым, у час вайны, абараняў гэтую зямлю. Спазнаў пакуты і боль страт, цяжкую салдацкую службу. Уладзімір Андрэвіч мае ўзнагароды — ордэн Славы III ступені, медалі «За адвагу», «За ўзяцце Кёнігсберга». Яны — сведчанне яго мужнасці і герызму.

Пасля вайны скончыў Харкаўскае мастацкае вучылішча, потым Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут. Ён стаў мастаком, каб мовай фарбаў расказаць людзям пра тое, што бачыў, што перажыў. Карціны У. Лагуна драматычныя, у іх адчуваецца трывожны подых ваеннага часу.

У творы «Заліў Фрышгаў. У буру» быццам не адбываецца ніякіх падзей. Гэта марскі пейзаж. Але напісаны ён экспрэсіўна, як успамін пра тую жорсткія баі, якія некалі былі тут і якія Уладзімір Андрэвіч добра памятае: і раненне і перамогу.

І яшчэ памятае ён, як вярнуўся з фронту, як сустраў сваю маці. Нехта сказаў ёй, што сын Валодзя загінуў, і тая ў адчай стала хадзіць штодня на вясковыя могілкі, прыносячы кветкі да магіл загінуўшых аднавяскоўцаў. Гэты факт падтурхнуў яго да стварэння карціны «Да сына».

...Сполахі выхопліваюць з цемры дзве постаці старых, што схілілі свае галовы ля помніка. Вось як давялося сустрацца бацькам з сваімі дзецьмі...

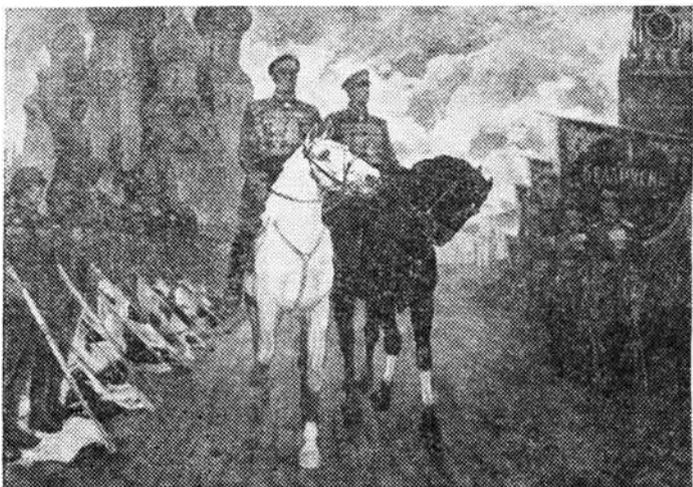
Як водбліскі баёў, як памяць пра загінуўшых — «Чырвоны пейзаж». І сярод гэтых твораў яго сонечныя «Дворыкі», «Купалінкі», нацюрморты з кветкамі і пладамі.

З асаблівай пяшчотай піша мастак блізкія яму людзей. На выстаўцы прывабліваюць партрэты касцоў, сялянскіх жанчын з іх светлымі, прыгожымі тварамі, з агрубелымі ад працы рукамі.

Творы У. Лагуна, былога салдата, ветэрана вайны, гучаць як пратэст супраць вайны. У мірнай працы, у мірным жыцці бачыць ён сэнс існавання чалавека на зямлі.

Л. САЛОДКІНА.

НА ЗДЫМКУ: У. ЛАГУН. «Парад Перамогі».

ЯШЧЭ са школьных падручнікаў мы ведаем: рух паветра над паверхняй Зямлі называецца ветрам. Здаецца, ён радуе цяплом. Іншы раз пранізвае холадам. Вецер прыносіць дажджавыя воблакі, і ён жа высушае палі і лугі. Яго подых можа стаць і саюзнікам і ворагам чалавека.

Вецер, дождж, спека... Адным словам — надвор'е. Ад яго многае залежыць у жыцці чалавека. І людзі ўжо шмат тысячагоддзяў цікавіліся надвор'ем і спосабамі яго прадказання. У старажытнасці ролю прагназістаў надвор'я часам выконвалі... кіраўнікі дзяржаў. Скажам, у Кітаі — сын неба, імператар. Уяўляецца, што было б з такім «сіноптыкам», калі б у Кітаі за памылковы прагноз каралі смерцю? А брытанскі парламент адносна нядаўня адмяніў старадаўні закон, які прадугледжваў менавіта смерць для аўтара няправільнага прагнозу надвор'я. Адважныя сіноптыкі туманнага Альбіёна!

Іх сучасныя калегі не рызюкуюць жыццём. Але ж пагадзіцца, што няма сёння прафесіі, якая б атрымлівала столькі кпінаў, з'едлівых жартаў, як прафесія метэаролага. «Сёння перадавалі, што будзе без ападкаў — трэба абавязкова захапіць парасон». Хто з нас і сам часам не ўспамінаў сіноптыкаў нядобрым словам. І дарэмна.

Сапраўды, у 80—85 выпадках са ста прагнозы надвор'я на суткі спраўджаюцца. Працэнт «правільнасці» доўгатэрміновых — на тыдзень, декаду, месяц, сезон — несумненна, ніжэйшы. Тым не менш сіноптыкі часцей, як кажуць, «трапляюць у яблычка», чым памыляюцца. Вось чаму нават самыя заўзятыя скептыкі ўважліва слухаюць па радыё або шукаюць у ранішняй газеце словы: «Сіноптыкі паведамляюць, што заўтра...»

Дзе ж і як нараджаецца прагноз?

Зойдзем з вамі ў Беларускі гідрометцэнтр, што размешчаны недалёка ад галоўнай магістралі Мінска — Ленінскага праспекта.

Тут, у службе надвор'я, працуюць актынаметрысты і аэролагі, гідролагі і радыёметэаролагі, кліматалагі і сіноптыкі...

«ГІДРАМЕТЦЭНТР ПАВЕДАМЛЯЕ...»

Яны вывучаюць фізічныя працэсы і з'явы, што адбываюцца ў атмасферы, на паверхні зямлі, ствараюць надвор'е і клімат.

— Асноўны метады атрымання фактычных звестак аб атмасферы, надвор'і, клімаце — метэаралагічны назіранні, — расказвае галоўны інжынер Беларускага гідрометцэнтра Марк Гольберг. — Самыя простыя назіранні — за ціскам, тэмпературай паветра ля паверхні зямлі, яго вільготнасцю, скорасцю і кірункам ветру — праводзіліся на тэрыторыі Беларусі ўжо на пачатку мінулага стагоддзя. А к 1914 году тут было 27 метэастанцый і 65 дажджамерных пастоў. Яны належалі розным губерньскім земствам. І вялікім недахопам была адсутнасць адзінай метадыкі назіранняў, якія праводзіліся ў розных тэрмінах і на розных прыборах. Усё гэта значна зніжала эфектыўнасць работы тагачасных метэаролагаў.

Вось чаму пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года ў Ленінскім дэкрэце на тэрыторыі краіны была створана адзіная служба надвор'я з адзінай метадыкай, прыборамі і тэрмінамі назірання.

...Бясконца бяжыць з тэлеграфнай папяровай стужка з групамі пяцізначных лічбаў. Гэта закадзіраваныя тэлеграфы, што паступаюць у Цэнтр з 55 пунктаў і больш як 200 пастоў назірання, размешчаных на ўсёй тэрыторыі Беларусі. У іх — надвор'е: тэмпература паветра, вільготнасць, атмасферны ціск... Данія аўтаматычных і паўаўтаматычных станцый дапаўняюцца данымі радыёлакатараў, якімі абсталяваны занадныя абсерваторыі ў Брэсце, Гомелі і Мінску, а таксама радыёметрычнага заздзіравання атмасферы. Дарэчы, па тэхнічным забеспячэнні рэспубліканская служба надвор'я — вядучая не толькі ў нашай краіне, але і ў Еўропе. Гэта адзначалі і

кіраўнікі Сусветнай метэаралагічнай арганізацыі, якія наведвалі рэспубліку, бывалі на некалькіх метэапунктах і абсерваторыях.

Але ж спецыфіка службы надвор'я ў тым, што для максімальна дакладнага прагнозу неабходна мець як мага больш даных аб працэсах, што адбываюцца над паверхняй не толькі тэрыторыі, скажам, Беларусі, але і далёка за яе межамі. Вось чаму беларускія метэаролагі атрымліваюць звесткі з Масквы, ад суседніх еўрапейскіх дзяржаў.

Ёсць у Цэнтры і пункт прыёму спадарожнікавай інфармацыі. Сюды некалькі разоў у суткі паступаюць фатаграфіі са штучных спадарожнікаў Зямлі сістэмы «Метэор». Па здымках, зробленых з космасу, можна меркаваць аб буйных воблачных утварэннях, іх перамяшчэнні, воблачных палях, сістэмах... Усё гэта — важныя апорны матэрыял для сіноптыкаў, якія займаюцца прагназіраваннем фарміравання надвор'я.

Я гутару з галоўным сіноптыкам Беларускага гідрометцэнтра Тамарай Цярэшчанка.

— Назіранні на метэастанцыях праводзяцца праз кожныя 3 гадзіны, — расказвае Цярэшчанка. — Данія паступаюць у наш цэнтр на электронна-вылічальную машыну і насяцца на сінаптычную карту ад раёна Вялікабрытаніі да Масквы і ад Скандынавіі да Чорнага мора. Метады аналізу сінаптычных карт і ляжыць у аснове прагназіравання надвор'я. І сёння практычна няма народнага спадарожчы арганізацыі, якая б не карысталася нашымі прагнозамі. Гэта аўтагэаграфія і энергетыка, авіяцыя і новабудулі, служба аховы здароўя... Так, акрамя прагнозаў агульнага карыстання, мы ствараем медыцынскія прагнозы ў залежнасці ад тыпу надвор'я. Яны перадаюцца ўрачам, галоўным чынам кардыёлагам.

Улічваючы нашы папярэджанні, яны прымаюць меры, даюць адпаведныя рэкамендацыі дыспансерным хворым.

Прагназіраванне надвор'я — гэта толькі частка шматграннай дзейнасці беларускіх метэаролагаў. Імі, напрыклад, праведзена вялікая работа па даследаванні агракліматчных рэсурсаў рэспублікі. І ўжо сёлета выйдзе ў свет такі даведнік. Завершана праца па абгульненню небяспечных для сельскай гаспадаркі рэспублікі з'яў. Падрыхтаваны і выпушчаны даведнікі па клімату ўсіх абласных цэнтраў Беларусі і асобны — па клімату возера Нарач.

У апошнія гады адной з галоўных задач службы гідрометцэнтра стаў кантроль за забруджваннем навакольнага асяроддзя. Дакладней, не толькі кантроль, але і прагназіраванне забруджвання паветра, водных аб'ектаў. Спецыялістамі гідрометцэнтра і санітарнымі службамі распрацаваны і зацверджаны спецыяльныя рэжымы работы на перыяд высокіх забруджванняў. Атрымаўшы такі прагноз, прадпрыемства павінна перайсці на спецыяльны рэжым. Пры гідрометцэнтры створана Дзяржаўная інспекцыя па кантролю за работай прадпрыемстваў і аховай атмасфернага паветра. У інспекцыі вельмі шырокія правы: ад штрафаў адміністрацыі ў выпадку парушэння рэжыму работы прадпрыемства да спынення яго работы.

...Атмасферныя працэсы над паверхняй зямлі развіваюцца без уліку дзяржаўных граніц, і па самой сваёй сутнасці служба надвор'я можа функцыянаваць і быць эфектыўнай толькі як служба міжнародная, арганізаваная ў маштабах усяго зямнога шара. Вось чаму існуе спецыяльны орган ААН — Сусветная метэаралагічная арганізацыя. Беларуская ўпраўленне па метэаралогіі і кантролю за навакольным асяроддзем з'яўляецца самастойным членам гэтай арганізацыі. Беларускія метэаролагі актыўна ўдзельнічаюць у рабоце і з'яўляюцца членамі большасці праектаў і камісій Сусветнай метэаралагічнай арганізацыі.

Уладзімір МЯЛЕШКА.

СПОРТ

У жыцці Алены КУРЗІНА (на здымку), інжынера Інстытута тэхнічнай кібернетыкі АН БССР, спорт займае вялікае месца. У любую пару года ў выхадныя дні яна адпраўляецца за горад. А. Курзіна — чэмпіён рэспублікі па грабному слаламу. А з'яўляецца членам лужыцкага спорту.

Фота С. КРЫЦКАГА.

У Аўстрыйскім горадзе Прэсбурге прайшло першыя ў Еўропе па бадмінтону сярод юнакоў дзюдат.

Мінская школьніца Таццяна Ваўчок у пары з Андрэем Антропавым з Омска заваявала бронзавую медаль.

НА УСЕСАЮЗНЫХ спаборніцтвах па скачках на батuce вызначыліся беларускія спартсмены.

У сінхронных практыкаваннях першынствавалі Н. Глушакова з Гомеля і В. Лук'янава з Віцебска.

СПОРТКАМІТЭТ СССР прысвоіў ганаровае званне «Заслужаны майстар спорту СССР» чэмпіёнам свету мінчанам Ігару Жалізоўскаму (канькі). Але не Альшкуль і Анастас Гантвару (шашкі).

ЗАВЯРШЫЛІСЯ ўсесаюзныя спаборніцтвы маладых біятлістаў, якія праходзілі пад Мурманскам. У камандным заліку зборная Беларусі заняла першае месца.

НЕКАЛЬКІ беларускіх барцоў прынялі ўдзел у міжнародных спаборніцтвах «Вялікі прыз ФРГ», якія прайшлі ў Ашаффенбургу.

Пераможцамі сталі Ігар Каньгін з Віцебска, мінчанам Кандар Маджыдаў і Міхаіл Пракудзін.

Барцы класічнага стылю з Гродна Ю. Бадров, Н. Мазуркевіч і В. Кот прадстаўлялі нашу рэспубліку на ўсесаюзным турніры на прызы І. Падуанскага. І ўсе трое сталі сярэбранымі прызёрамі.

МЫ ПОМНІМ МІНУЛАЕ

Вялікі рускі паэт А. Пушкін гаварыў: «Узровень культуры эпохі, як і асобнага чалавека, вызначаецца адносінамі да мінулага». І ў першую чаргу паэт меў на ўвазе помнікі гісторыі і культуры, бо гэта своеасаблівы летапіс жыцця народа, яскравыя сведкі яго працоўнай, рэвалюцыйнай і баявой славы.

75 помнікаў знаходзіцца пад аховай дзяржавы ў Крупскім раёне, што на Міншчыне. Пяцьдзят чатыры з іх — прадарожныя сціплыя абеліскі з зорчакмі. Баліць сэрца, калі бачыш іх, — гэта помнікі Вялікай Айчыннай.

У далёкім мінулым на тэрыторыі цяперашняга Крупскага раёна жылі славяне-крывічы. Больш за дваццаць помнікаў археалогіі сведчаць аб гэтым — гарадзішчы, курганы, могільнікі. Пазнейшы час адзначаны своеасабліваасцю ў дойлідстве і архітэктурі: культура пабудовы, палацы, архітэктурна сцянаснага быту. Прыклад таму — графскі палац у Крупках, што належаў князю Сангушчам, Праабражэнская царква XVII

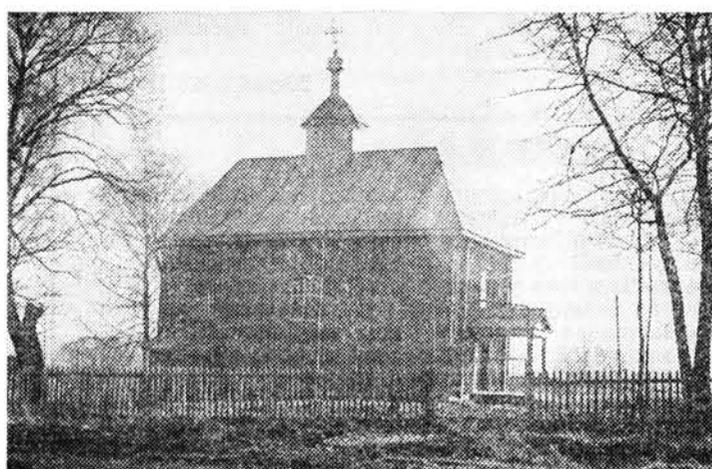
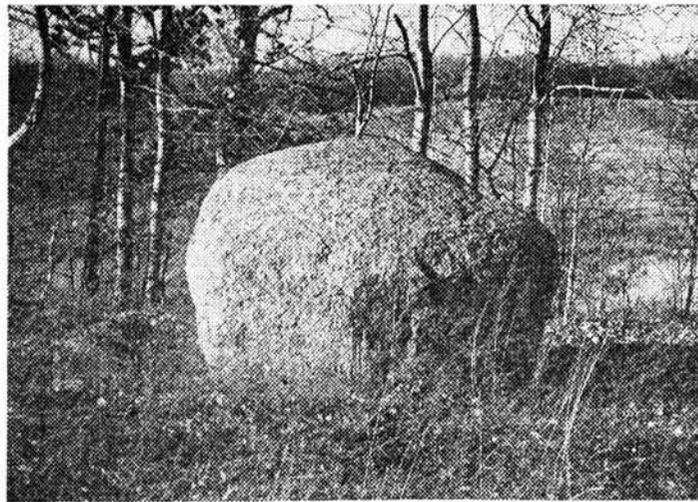

стагоддзя ў вёсцы Грыцэвічы, каталіцкі кляштар у Халопенічах і шмат іншых збудаванняў. Няма захаваўся тут і помнікаў прыроды. Камень-валун ля бальшака Янаўшчына — Хальнявічы — сведка ледніковага перыяду.

НА ЗДЫМКАХ: помнік загінуўшым у час Вялікай Айчыннай вайны воінам-землякам ля вёскі Дубраўна; камень-валун ля бальшака Янаўшчына — Хальнявічы; Праабражэнская царква ў Грыцэвічах.

Анатоль КЛЯШЧУК.

Фота аўтара.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80; 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 712